

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mojca Vesić

Odnos Ruske federacije do manjšin Severnega Kavkaza

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mojca Vesić
Mentor: izr. prof. dr. Miran Komac

Odnos Ruske federacije do manjšin Severnega Kavkaza

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Iskrena hvala mojemu očetu in mami, da sta mi stala ob strani in me podpirala v času študija.

Hvala moji mladi družinici za potrpežljivost v času nastajanja diplomske naloge.

Hvala prijateljem za spodbudo ter, nenazadnje, mentorju za pomoč in razpoložljivost.

Odnos Ruske federacije do manjšin Severnega Kavkaza

Severni Kavkaz je stoletja predstavljal stvarno in simbolično mejo med Evropo in Azijo, med krščanskim in muslimanskim svetom. Tako ne preseneča, da gre za eno izmed etnično bolj pestrih regij tako znotraj Ruske federacije kot v svetovnem merilu. Ruski narod in etnične manjšine Severnega Kavkaza so skozi različne državne formacije povezani že dolga stoletja. Pričujoče delo raziskuje položaj manjšinskih skupnosti severnega Kavkaza v okviru Ruske federacije. Naloga vsebuje zgodovinski pregled in analizo dinamik omenjenih odnosov, ki botrujejo tudi današnjim razmeram. Bivša Sovjetska zveza je to regijo okupirala in jo ne meneč se za usodo in pravice ter etnično pripadnost tamkajšnjih prebivalcev, arbitrarno razdelila v republike. Prebivalce je razseljevala in na njihovo ozemlje naselila druge. Po razpadu Sovjetske zveze je severno-kavkaška regija postala najbolj etnično nestanovitna regija v Ruski federaciji. Današnji odnos Ruske federacije do etničnih manjšin, ki živijo na območju Severnega Kavkaza, se kaže tako preko načina in stopnje zaščite, ki jo Ruska federacija z ustavnopravnimi in drugimi zakonskimi določili zagotavlja manjšinam, živečim na njenem državnem teritoriju, kot tudi preko konkretnega udejanjanja pravnih obvez v vsakdanjem življenju pripadnikov etničnih manjšin.

Uresničevanje določb o varstvu narodnih manjšin na Severnem Kavkazu bom spremljala s pomočjo informacij, ki jih je Ruska federacija posredovala Svetu Evrope v okviru poročanja o uresničevanju določb Okvirne konvencije o varstvu narodnih manjšin.

Ključne besede: Ruska federacija, manjšine, Severni Kavkaz.

Russian Federation's relation towards North Caucasus's minorities

North Caucasus has throughout centuries represented actual and symbolic boundary between Europe and Asia, between Christianity and Islam. Therefore, it is not surprising, that ethnically this is one of more colorful regions, both within Russian Federation as well as in the world. The Russian nation and ethnic minorities of North Caucasus have been connected through various stately formations for centuries. The thesis explores the state of North Caucasus's minorities within Russian Federation. The thesis includes historical overview and analysis the dynamic of relations, which contribute to today's situation. The region had been occupied by former Soviet Union and arbitrary divided into republics while disregarding ethnicity, rights and religion of its inhabitants. Its citizens had been dislocated and new inhabitants settled in the region in their stead. After the disintegration of the Soviet Union, the North Caucasus region had become one of the most ethnically volatile regions within the Russian Federation. Today's attitude of Russian Federation towards ethnic minorities, who live in the region of North Caucasus, is demonstrated on one side through manner and level of protection provided to minorities with constitution and other legislative provisions of Russian Federation, and on the other side it is demonstrated by actual enforcement of legal obligations toward members of ethnic minorities.

I will follow up the implementation of the provisions on the protection of national minorities in the North Caucasus with the help of information provided by the Russian Federation submitted to the Council of Europe in the context of reporting on the implementation of the provisions of the Framework Convention for the Protection of National Minorities.

Key words: Russian Federation, minorities, North Caucasus.

KAZALO

1	UVOD	8
1.1	Metodološko-hipotetični okvir	9
1.1.1	Predmet in cilji naloge	9
1.1.2	Struktura diplomskega dela	9
1.1.3	Metodologija.....	10
1.1.4	Opredelitev delovnega (raziskovalnega) vprašanja	10
2	OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	11
2.1	Etnična skupina.....	11
2.2	Manjšina - narodna in etnična	12
2.3	Rusko pojmovanje etničnih in narodnih manjšin	13
2.3.1	Federalni sistem Ruske federacije	14
2.3.2	Sovjetska zapuščina	14
2.3.3	Federalna pogodba.....	15
2.4	(Nacionalna) država.....	17
2.5	Etnični inženiring.....	17
2.6	Varstvo manjšin	18
3	(ETNIČNA) ZGODOVINA S KAVKAZA	18
3.1	Prvi osvajalci oz. etnogeneza S-K manjšin.....	19
3.2	Ruski kolonializem in kavkaški odpor	19
3.3	Ruska revolucija in državljanska vojna	20
3.4	Okupacija in deportacije	21
3.5	Vrnitev	22
3.6	Padec komunizma.....	22
4	ETNIČNA PODOBA SEVERNO-KAVKAŠKE REGIJE	23
4.1	Naselitveni prostor S-K manjšin.....	23
4.2	Pregled etničnih skupin.....	24
4.3	Geopolitična razmejitev etnij.....	26
4.3.1	Dagestan	26
4.3.2	Kabardino - Balkarija	27
4.3.3	Karačaj - Čerkezija	28

4.3.4	Čečenija	29
4.3.5	Ingušija	30
4.3.6	Severna Osetija - Alanija	31
4.3.7	Adigeja.....	32
5	VARSTVO NARODNIH MANJŠIN SEVERNEGA KAVKAZA	32
5.1	Prvo poročilo Ruske federacije o implementaciji Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin na področju Severnega Kavkaza (8. marec 2000)	34
5.2	Prvo mnenje Svetovalnega odbora za OKZNM Sveta Evrope o Ruski federaciji (13. september 2002).....	43
5.3	Drugo poročilo Ruske federacije o implementaciji Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin na področju Severnega Kavkaza (26. april 2005)	44
5.4	Drugo mnenje Svetovalnega odbora za OKZNM Sveta Evrope o Ruski federaciji (11. maj 2006)	54
5.5	Tretje poročilo Ruske federacije o implementaciji Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin na področju Severnega Kavkaza (9. april 2010)	54
5.6	Tretje mnenje Svetovalnega odbora za OKZNM Sveta Evrope o Ruski federaciji (24. november 2011)	57
5.7	Odgovor Vlade Ruske federacije (25. julij 2012).....	59
5.8	Resolucija Ministrskega sveta SE (30. april 2013).....	60
6	Možni načini reševanja etničnih konfliktov v regiji.....	62
7	SKLEP	63
8	LITERATURA.....	64
	PRILOGE	69
	PRILOGA A: REGIJE JUŽNE RUSIJE	69
	PRILOGA B: KAVKAZ – ADMINISTRATIVNE ENOTE.....	70

SEZNAM KRATIC

CIS	Commonwealth of independent States
ČPS	človekove pravice in svoboščine
MO	mednarodne organizacije
MS	mednarodna skupnost
NM	narodna manjšina, narodnih manjšin
OKZNM	Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin
OZN	Organizacija Združenih narodov
RF	Ruska federacija
SE	Svet Evrope
S-K	severno-kavkaški
S KAVKAZ	Severni Kavkaz
SZ	Sovjetska zveza

1 UVOD

Severni Kavkaz (S Kavkaz) je stoletja predstavljal stvarno in simbolično mejo med Evropo in Azijo, med krščanskim in muslimanskim svetom. Kavkaško pogorje je bilo od nekdaj stično križišče različnih civilizacij, kjer je prihajalo do mešanja kultur, zato ne preseneča, da ga naseljuje cel diapazon etničnih skupin; je ena etnično pestrejših regij, tako v Ruski federaciji (RF) kot tudi v svetovnem merilu (Krag in Funch 1994, 7).

Glavna tema pričujočega dela se nanaša na prikaz položaja manjšinskih skupnosti severnega Kavkaza v okviru RF. Tematika me je pritegnila, ko sem se pred leti nahajala na omenjenem ozemlju in sem na rusko-učeči se poti naletela na pozdrave v arabskem, turškem in kopico meni nepoznanih jezikov. Preživeti večeri ob pripovedih manjšincev o tej in oni prigodi so približali nekaj njihove svojstvene, trpežne in na trenutke pretresljive realnosti.

Regija se je dolgo upirala osvajalcem, v 18. in 19. stoletju pa jo je osvojila carska Rusija. Kasneje jo je popolnoma zavzel sovjetski sistem, ki je ustvaril 9 teritorialnih enot brez ozira na narodnostni vidik, s tem pa je povzročil nemalo možnosti za kasnejše etnične konflikte, predvsem v obdobju vladavine Gorbačova, ko je prišla v ospredje nacionalna zavest.

Po razpadu SZ so manjšine zagovarjale želje, da lahko – glede na njihovo krvavo zgodovino – dosežejo spoštovanje svojih pravic le tako, da so povezovale svojo etnično identiteto z zahtevami po ozemlju, kar je povzročalo navzkrižne ozemeljske pretenzije med posameznimi etničnimi skupinami. Nesporazumi so nastajali tudi v posameznih republikah, kjer so titularne nacije¹ dominirale na vseh področjih družbenega življenja. Trenja etnične narave so torej obstajale v vseh smereh: med Rusijo in njenimi federalnimi enotami, med samimi federalnimi enotami ter znotraj posameznih republik.

Zanimivo si bo pogledati, kakšen pristop je Rusija ubrala pri reševanju omenjene manjšinske problematike, ki je močno obremenjena z zgodovinskimi krivicami in kakšno vlogo igra RF pri vzpostavljanju medsebojnega zaupanja in sožitja severno-kavkaških etničnih manjšin.

¹ Status titularne nacije v neki republici omogoča posebne varnostne mere za dotično narodnost, v smislu posedovanja določene stopnje samoodločbe znotraj te republike, posebnih pravic pri kulturnem razvoju ter političnem predstavištvu. Na tem mestu naj izpostavim, da status titularne nacije v okviru republik ni bil vedno podeljen (le) večinskim, dominantnim nacijam... Pojem je obširneje razložen na str. 46–47, v poglavju o Nacionalno teritorialni porazdelitvi. Več bo razumljivega tudi iz poglavja o etnični podobi S Kavkaza.

1.1 Metodološko-hipotetični okvir

1.1.1 Predmet in cilji naloge

Poglavitni namen in cilj pričujoče diplomske naloge je raziskati glavne tipike odnosa RF do etničnih manjšin, ki živijo na območju S Kavkaza.

Enostransko in zato skorajda naivno bi bilo zgolj opisati način in stopnjo zaščite, ki jo RF z ustavnopravnimi in drugimi zakonskimi določili zagotavlja manjšinam, živečim na njenem državnem teritoriju. Iz mnogih primerov po svetu – tudi v naši neposredni bližini – vidimo, da precej “manjšinskih” pravnih določil ostaja le mrtva črka na papirju. Poseben poudarek naloge bo na analizi konkretnega udejanjanja pravnih obvez na področju manjšinske problematike, ki se jim je zavezala RF v vsakdanjem življenju manjšinskih pripadnikov na S Kavkazu.

Ruski narod in etnične manjšine S Kavkaza so skozi različne državne formacije že dolga stoletja obsojeni na institucionalizirane medsebojne odnose, zato bosta posebno mesto v nalogi zasedala zgodovinski pregled in analiza dinamik omenjenih odnosov, ki botrujejo današnjim razmeram. Po razpadu Sovjetske zveze (SZ) je severnokavkaška regija namreč postala najbolj etnično nestanovitna regija v RF (Litvinoff 1997, 302).

V sklepni misli bom predstavila tudi nekaj izgledov za izboljšanje odnosov med RF in manjšinami S Kavkaza, ki bi bili v obojestransko korist in zadovoljstvo.

1.1.2 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo je sestavljeno iz šestih poglavij in zaključka. Uvodno poglavje vsebuje opredelitev izbrane problematike, postavitev ciljev ter opis metodološkega in hipotetičnega okvirja naloge.

V drugem poglavju bom opredelila ključne strokovne izraze in definicije, ki so potrebni za razumevanje naloge.

Tretje poglavje opisuje zgodovinski opis – s poudarkom na etničnem izoblikovanju regije – vse od prvotnih prebivalcev S Kavkaza pa do novejša ruske zgodovine.

Četrto poglavje obsega pregled etničnih skupin na raziskovanem geopolitičnem področju.

V petem poglavju se bom spoprijela z analizo mednarodnopravnih obveznosti RF, ki se nanašajo na zaščito manjšin. Omejila se bom na objavljeni material (poročila RF, komentarji in mnenja SE) iz naslova implementacije Okvirne konvencije za zaščito manjšin, Sveta Evrope.

V šestem poglavju bom predstavila nekaj možnosti za izboljšanje odnosov med RF in S-K manjšinami.

V zaključku bom, na podlagi prebranega gradiva, pridobljenih informacij in znanj, poskušala podati kritično ocenitev obravnavane problematike ter odgovoriti na postavljena delovna vprašanja.

Na samem koncu se nahaja seznam uporabljene literature in priloge.

1.1.3 Metodologija

Diplomska naloga je nastajala s pomočjo naslednjih raziskovalnih metod:

- deskriptivne metode sem se poslužila pri opredelitvi in razlagi temeljnih pojmov,
- s pomočjo zgodovinske analize sem opisala zgodovinske tvorce etnične pestrosti na območju S Kavkaza,
- preglednice o etnični podobi regije so nastale z analizo uradnih statistik,
- z analizo in interpretacijo (jezikovno in logično) relevantnih pisnih virov, tako primarnih (ustave, mednarodne konvencije, dokumenti), kot sekundarnih (knjige, članki, revije, časopisi, medmrežje), je nastal osrednji del naloge,
- z metodo dedukcije sem v sklepu naloge poizkušala opisati glavne determinante sedanjega odnosa RF do manjšin S Kavkaza.
- Nenazadnje velja izpostaviti izkušnjo opazovanja z udeležbo. Leta 2000 sem se nahajala na raziskovanem področju, se v ruskem jeziku pogovarjala s predstavniki nekaterih manjšin npr. Kozakov, Adigejcev, Darginov, kar mi je omogočilo vpogled v njihov realni svet, izza načelnega izrekanja RF podpore manjšinam.

1.1.4 Opredelitev delovnega (raziskovalnega) vprašanja

Umetno ustvarjanje regionalnih političnih enot, brez upoštevanja etničnega načela, je nujno vodilo v etnične tenzije in krvave etnične konflikte med ruskimi oblastmi in ljudstvi na S Kavkazu. Procesi etničnega inženiringa vključno s procesi rusifikacije, asimilacije in celo preseljevanja pripadnikov narodnih manjšin so bili prisotni skozi celotno kolonialno zgodovino Rusije na S Kavkazu.

V diplomski nalogi bom skušala odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja: Ali sodobna Rusija odpravlja ali ohranja procese etničnega inženiringa? Kako je mogoče opredeliti sodobno politiko Rusije do narodnih manjšin na S Kavkazu? Je to ohranjanje starih metod etničnega inženiringa ali nova politika ohranjanja etnične pestrosti?

Na zastavljena vprašanja bom poizkusila odgovoriti skozi analizo gradiv, ki jih je bila RF dolžna posredovati ob poročanju o uresničevanju določb OKZNM.

2 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

V nadaljevanju bom opredelila nekaj ključnih pojmov, ki jih uporabljam v nalogi in so pomembni za razumevanje obravnavane problematike, in sicer i.e., etnična skupina, etnična/narodna manjšina, nacionalna država, varstvo manjšin.

Za potrebe diplomske naloge bom izpostavila tiste definicije omenjenih pojmov, s katerimi sem bila seznanjena v okviru študija mednarodnih odnosov. Mestoma bom opisala, kako te termine uporablja ruska strokovna javnost v aktualnih publikacijah in dokumentih. Poglavje bo obsegalo tudi opis ruskega federalnega sistema. Kategorizacija narodnih in etničnih manjšin v RF je namreč najboljše razvidna prav skozi stopnjo federalne avtonomije, ki jo RF priznava določenim etničnim skupinam.

2.1 Etnična skupina

Pojmi "etnična skupina", "etnična manjšina", "etničnost", "narodna manjšina", "narodnost" ipd. se pogosto uporabljajo kot sinonimi. Njihova splošna lastnost je "subnacionalnost" glede na obseg (Zelinsky 1993, 117) in nedominanten položaj v neki družbi oziroma (nacionalni) državi.

Pri opredelitvi pojma etnična skupina sem se poslužila magistrske naloge Romane Bešter, ki preko pomembnih raziskovalcev etničnosti, obširno razišče pojem etničnosti v povezavi z njenimi glavnimi pojavnostmi in na koncu zapiše:

Etnična skupina je tista skupina, katere pripadniki imajo občutek neke posebne identitete, ki jih loči od drugih skupin, poleg tega pa jim takšno drugačnost ali posebnost priznavajo in pripisujejo tudi drugi. Gre torej za samoidentifikacijo in identifikacijo s strani drugih. Najpogostejši indikatorji, na katerih slonijo temelji (samo)identifikacije, ki imajo od skupine do skupine različen pomen za obstoj posebne etnične identitete, so: jezik, kultura, religija, predstave o skupnem izvoru (te so še posebej pomembne), skupni miti, običaji in tradicije, ozemeljska povezanost, skupna zgodovinska usoda in občutek solidarnosti med pripadniki skupnosti (Bešter 2001, 22–23).

2.2 Manjšina - narodna in etnična

Kljub številnim mednarodnopravnim poizkusom, da bi se zapisalo neko univerzalno definicijo, ki bi se lahko šablonsko uporabljala za opis pojma etnična/narodna manjšina, še vedno nimamo definicije manjšine, ki bi bila primerna, uporabna in sprejemljiva v vseh primerih. V nadaljevanju bom sledila in povzemala oz. navedla definicije manjšin, ki se lahko aplicirajo tudi v primeru manjšin S Kavkaza.

Široko sprejeta in pogosto navajana je definicija manjšin, ki jo je predlagal posebni poročevalec Združenih narodov Francesco Capotorti²:

Manjšina je skupina, ki je številčno manjša kot preostali del populacije države in se nahaja v nedominantnem položaju in katere pripadniki – državljani te države – imajo etnične, verske ali jezikovne značilnosti, ki se razlikujejo od preostalega prebivalstva in izkazujejo – čeprav samo implicitno – občutek solidarnosti, ki je usmerjen k ohranjanju lastne kulture, tradicije, vere ali jezika (Komac 2002, 97).

Kot ugotavlja Petra Roter v svoji analizi pristopov k pojmovanju manjšin, je evropskemu pojmovanju manjšin nekako najbližje definicija termina narodna manjšina, ki jo je leta 1993 podala Parlamentarna skupščina Sveta Evrope. Le-ta je pripravila definicijo manjšine, ki je bila vključena v besedilo predloga dodatnega protokola k Evropski konvenciji o človekovih pravicah.

Omenjena definicija je vsebovana v 1. členu predlaganega aneksa, ki opredeljuje narodno manjšino kot skupino posameznikov v državi, ki:

- a) prebivajo na ozemlju te države in so njeni državljani;
- b) ohranjajo dolgotrajne, trdne in trajajoče vezi s to državo;
- c) kažejo posebne etnične, kulturne, verske ali jezikovne značilnosti;
- d) so zadostno zastopani, čeprav po številu manjši od ostale populacije v državi ali v določeni regiji znotraj države;
- e) so motivirani za ohranjanje tega, kar konstituira njihovo skupno identiteto vključno z njihovo kulturo, običaji, vero in njihovim jezikom (Roter 2008, 48–49).

² Capotorti je definicijo leta 1979, predlagal za potrebe študije o pravicah pripadnikov manjšin pri Podkomisiji OZN za preprečevanje diskriminacije in varstvo manjšin.

Čeprav definicija ni uradno sprejeta, se navedene elemente največkrat omenja, ko se razpravlja o opredelitvi klasičnih/tradicionalnih narodnih manjšin v evropskem prostoru.

Roterjeva navaja dodatne kriterije opredeljevanja manjšin, v okviru režima o varstvu manjšin, kot si sledijo: številčnost, nedominantni položaj, drugačnost oziroma posebna identiteta, subjektivna volja pripadnikov manjšin, da ohranjajo svojo drugačnost (manjšinskost) ter državljanstvo, kot dodatni (evropski) kriterij opredeljevanja manjšin (Roter 2008).

2.3 Rusko pojmovanje etničnih in narodnih manjšin

V veljavni ruski zakonodaji ni neke splošne definicije pojma "narodna manjšina" in posledično tudi ni nekega seznama populacijskih skupin, ki bi se jih lahko identificiralo kot "narodne manjšine". Glede na kompleksno naravo tega pojma ruski znanstveniki in politiki še niso oblikovali skupnega mnenja o kriterijih, ki bi opredeljevali pojem "narodna manjšina".

Obenem pa je praksa pokazala, da lahko glede na prepričljivo število različnih zahtev narodnih manjšin, izločimo dve skupini entitet znotraj etnične sestave RF:

1. Ustaljeni narodi oz. narodi, ki na ruskem teritoriju živijo že dolgo časa, ki se jih lahko pogojno imenuje avtohtona/domorodna ljudstva.
2. Etnične skupine, ki so relativno novejšega porekla, katerih "domovinske" etnije živijo izven RF oz. živijo zunaj svoje matične države (npr. države CIS³ in Baltske države, kot tudi Bolgarija, Madžarska, Nemčija, Koreja, Poljska, Finska itd.) in tudi tiste skupine, ki nimajo svoje domovine (Asirci, Karaiti, Kurdi, Romi itd.).

Ruski etnografi in politiki si niso enotni, ali naj bi bilo primerno, da se pojem narodnih manjšin nanaša tudi na narodnostne skupine, ki predstavljajo ruske državljane, ki razpršeno ali strnjeno živijo izven svojih nacionalno-teritorialnih entitet, in so sestavni deli RF (npr. Baškirci, Inguši, Tatari in mnogo drugih etnij) (OKZNM 2000, 10–11).

³ Zveza neodvisnih držav (angl. CIS/Commonwealth of Independent States, rus. СНГ/Содружество Независимых Государств, beri: SNG/Sodružestvo Nezavisimih Gosudarstv) je regionalna organizacija, ustanovljena decembra 1991, v času razpada Sovjetske zveze. Od nekdanjih 15 sovjetskih zveznih republik, se je CIS pridružilo devet držav članic (Azerbajdžan, Armenija, Belorusija, Kazahstan, Kirgistan, Moldavija, Rusija, Tadžikistan, Uzbekistan). Dve državi sta pridruženi članici (Turkmenistan in Ukrajina). Gruzija je leta 2008 izstopila iz Zveze. V ustanovni deklaraciji so člani Zveze izrazili pripravljenost za povezovanje na podlagi suverene enakosti.

V uradni terminologiji (ustava) se omenjajo naslednje take skupnosti, in sicer "narodne manjšine", "majhna avtohtona ljudstva" in "majhne etnične skupnosti". Na teh treh medsebojno povezanih nivojih se jih loteva tudi federalna etnična zakonodaja (prav tam).

2.3.1 Federalni sistem Ruske federacije

Ohlapna struktura ruske države je poglavitni izvor težavnih ekonomskih in političnih odnosov (kamor spada tudi nacionalna politika) med centrom in regijami. Za razliko od Združenih držav Amerike, Ruska federacija ne temelji na pogodbi med njenimi komponentami, niti nima skrbno oblikovane ustave v nemškem slogu. Namesto tega je RF nekakšna zmes kvazi federalne strukture, podedovane iz sovjetske ureditve in pa serija politično preračunljivih kompromisov, do katerih je prišlo zaradi odsotnosti učinkovite ustavne pogodbe.

2.3.2 Sovjetska zapuščina

Ruski asimetrični federalni sistem je bil osnovan že davnega leta 1917. Takrat so bili v nacionalno bazirano federalno strukturo SZ vključeni različni narodi in nacionalne skupine iz bivšega ruskega imperija. Ruska federalna ureditev tako odraža boljševiško nacionalno politiko. Ustanovljene so bile tri stopnje administrativnih enot:

1. Avtonomne republike (S1), v katerih domujejo večje nacionalne manjšine.
2. Teritorialno bazirane regije (S2), kjer je prevladovalo rusko prebivalstvo.
3. Avtonomne regije in okrožja (S3), ki so zaobjemale manjše etnične skupine, kot so npr. Nentsi, Čukči itd.

S3 so bila administrativno podrejena S2, znotraj katerih so bile situirane. So pa S2 imele nižji status od manj številnih S1, ki so imele tudi svojo ustavo in državno strukturo/ sistem. Za razliko od zveznih republik, pa S1 niso nikoli dejansko posedovale pravice do odcepitve, še manj da bi bilo kaj takega zapisano v kateri izmed sovjetsko- ruskih republiških ustav.

Tako kot zvezne republike, so tudi avtonomne republike bile primarno namenjene za promoviranje kulture in identitete narodnih manjšin. Vendar so bile njihove meje v mnogih primerih netočne in varljive (ločevalne): več narodov je bilo razdeljenih med dve ali več, pogosto tudi ne-stičnih (ne-sosednjih, oddaljenih) enot (npr. Burijadi). Tako so bili, na primer Baškirci manjšinski narod v svoji lastni baškirski avtonomni republiki, v kateri so bili številčnejši Tataři. Turški in čirkaški kavkaški narodi so bili, na primer umetno združeni v Kabardino-Balkarsko avtonomno republiko in Karačaj-Čerkeško avtonomno okrožje.

Za mnoge S-K narode, njihova avtonomna republika ni predstavljala nobene posebne obrambe proti množičnim deportacijam v času stalinističnega režima. Konec koncev republike dejansko niso uživale nikakršnih prednosti v primerjavi z teritorialno baziranimi regijami (Komunistična partija je imela predstavništvo na isti stopnji kot v navadnih regijah).

Sovjetsko-ruski asimetrični federalni sistem je imel torej vse do leta 1980, precej majhen praktičen pomen. Takrat pa je "vzpon nacionalizmov" dal avtonomnim republikam priložnost, da izkoristijo svoj status. Avtonomne republike so se ujele v "borbo" med zveznimi republikami in SZ ter med ruskim predsednikom B. Jelcinom in sovjetskim vodjo M. Gorbačevom.

Leta 1990 so zvezne republike (vključno z Rusijo) unilateralno povzdignile svoj status, tako da so oznanile svojo suverenost, zahtevale lastništvo nad naravnimi viri na lastnem teritoriju in začele oznanjati primat svojih zakonov nad tistimi iz SZ. Posledično so tudi avtonomne republike in okrožja razglasila lastništvo nad lastnimi viri in primat lastnih zakonov nad ruskimi; ta moment je postal znan pod imenom "parada suverenosti" (Krag in Funch 1994, 13).

2.3.3 Federalna pogodba

Po državnem udaru leta 1991 in razpadu SZ se ruske avtonomne republike niso hotele odpovedati novo pridobljenemu statusu. Integriteta nove ruske države je bila tako izpostavljena tveganju že vse od njenega začetka in njena ohranitev je bila ena glavnih Jelcinovih nalog. To je naredil 31. marca 1992, ko so vse ruske republike in regije (z izjemo Čečenije in Tatarstana) podpisale t.i. "Federalno pogodbo". Le-ta je vključevala 3 vrste pogodb, po eno za vsako izmed treh tipov administrativnih enot podedovanih od sovjetske Rusije in ustanovila:

- 20 NACIONALNO BAZIRANIH REPUBLIK (to število je naraslo na 21, ko je Ingušetija junija 1992, postala samostojna republika).
21 republik (rus. республика/республики, beri: respublika/respubliki) nominalno so avtonomne z predpostavljeno pravico do odcepitve, vsaka ima svojo ustavo, predsednika in parlament; v mednarodnih odnosih jih predstavlja federalna vlada; v njih domujejo določene (titularne) etnične manjšine.
- 55 TERITORIALNO BAZIRANIH REGIJ (46 oblast in 9 večjih okrajev (krai) ter 2 mesti državnega pomena, Moskva in St. Peterburg, ki sta imela poseben status).

46 oblasti (pokrajine oz. regije) (rus. область/области, beri: oblast/oblasti) – najbolj pogosta oblika federalnih subjektov. Običajne upravno-administrativne enote z izvoljenim guvernerjem na čelu in s svojo zakonodajno oblastjo, ki se jo voli na lokalnih volitvah. Ponavadi se jih poimenuje po centru oblasti (pokrajine), največjem mestu in administrativnem centru oblasti (pokrajine).

9 krajev (teritoriji, okraji) (край/края, beri: kraj/kraja) – podobni so pokrajinam (oblastem), vendar so običajno bolj periferni in manj naseljeni.

2 federalni mesti (mesto državnega pomena, pod neposredno jurisdikcijo federacije) (rus. федеральный город/федеральные города, beri: federalnije goroda/federalnij gorod) - velika mesta, ki funkcionirajo kot ločene regije.

- 10 AVTONOMNIH OKROŽIJ (angl. district, rus. автономный округ/автономные округа, beri: avtonomnije okrugav/avtonomnij okrug) – imajo več avtonomije kot pokrajine (oblasti) in manj kot republike. Ponavadi z znatnejšo ali prevladujočo etnično manjšino.
- 1 AVTONOMNA REGIJA/POKRAJINA (židovska avtonomna oblast), (rus. автономная область, beri: avtonomnaja oblast) (Ustava RF 2016).

Federalna pogodba je bila v svojem bistvu "holding" (zakupna/posestna) operacija. Čeprav je pripravila podpisnice, da so sprejele postati del nove ruske države, je vseeno ohranila sovjetski hierarhični princip v prvem ustavnem dokumentu, ki je bil sprejet s strani nove države. Medtem ko so bolj separatistično orientirane republike podpisale kvalifikacije za federalno pogodbo ali pa so dobile določene "spodbude" v primeru podpisa, sta Čečenija in Tatarstan zavrnila njen podpis. Za Čečenijo je bila zavrnitev pogodbe korak do popolne zavrnitve Ruske federacije. Nasprotno pa se je Tatarstan z zavrnitvijo pogodbe poslužil t.i. "politike na robu vojne", da bi izposloval prednostne ureditve s federalnim centrom (Nicholson 1999, 13–17).

Tako stanje je postalo zgled za pričakovanja pri pogajanju ostalih republik in regij. Ker je federalna pogodba uslišala zahteve republik glede njihovega teritorija in jim hkrati podelila večjo finančno neodvisnost, so bile običajne (teritorialno bazirane) regije nezadovoljne s pogodbo. Prav nezadovoljstvo "običajnih" ruskih regij je vztrajna značilnost odnosa med centrom in regijami, saj vidijo svoj položaj (kot) neproporcionalno tretiran glede na teritorialne, politične in pravne privilegije republik ter avtonomnih okrožij. Kritiki take ureditve se sklicujejo na naslednje argumente:

- Navkljub mnogim narodnim manjšinam v državi, Rusi (skupaj z rusificiranimi Ukrajinci in Belorusi) še vedno predstavljajo 82 % celotne populacije.
- Narodne manjšine, ki živijo v "svojih" republikah, štejejo manj kot 10 % celotne populacije.
- Titularne narodne skupine predstavljajo absolutno večino le v petih izmed 21 nacionalno baziranih republik (Čečenija, Čuvašija, Ingušija, S. Osetija in Tuva) ter so v (običajni) večini le v treh republikah (Kabardino-Balkarija, Kalmikija in Tatarstan).
- Celotna populacija - vključno z Rusi - nacionalno baziranih administrativnih enot (republike in avtonomna okrožja) šteje za približno 20 % celotne populacije države.

Kritiki še trdijo, da republike in avtonomna okrožja pokrivajo okoli 50 % ruskega teritorija in uživajo ekonomske privilegije ter visoko stopnjo politične imunitete; v istem trenutku, ko očitno kršijo federalno ustavo (prav tam).

12. decembra 1993, ko je v veljavo stopila nova ruska ustava, je te razlike le še poglobila in ne reformirala, kot je bilo pričakovati. Čeprav ustava trdi, da so si vsi sestavni deli ruske federacije med seboj enaki glede na relacijo s centrom, so republike de facto ohranile višji status, z njihovimi lastnimi ustavami (Krag in Funch 1994).

2.4 (Nacionalna) država

Splošno sprejeto definicijo države kot subjekta mednarodnega prava najdemo v Montevidejski konvenciji o pravicah in dolžnostih držav iz leta 1933, ki izpostavi temeljne elemente, ki konstituirajo državo: prebivalstvo, ozemlje, oblast ter sposobnost stopiti v odnose z drugimi državami.

Vendar pa državo običajno opredeljujejo še drugi elementi: monopol legitimne uporabe (pri)sile, specifičen ekonomski prostor in sistem z enotno valuto, enoten pravni sistem, institucije za vzdrževanje reda (policija, sodišča) (Bešter 2001, 24–25).

2.5 Etnični inženiring

Pri opredeljevanju etničnega inženiringa gre v osnovi za odnos med centrom in regijami. Gre za etnično ustvarjanje nacij oz. struktur znotraj neke države po podobi večinskega naroda.

V primeru SZ oz. RF gre za prikrajanje etnične slike/podobe v regijah, tako kot so si jih zamislili oblastniki v Moskvi. Vizija Moskve pri oblikovanju etnične podobe Rusije je bila nemalokrat v nasprotju z vizijo obrobni/podjarmljenih narodov.

Primeri etničnega inženiringa v Rusiji so bili naslednji: umetno načrtanje meja med etnijami, razkosanje etničnega ozemlja, priseljevanje Rusov, prednjačenje ruskega jezika in zatiranje manjšinskih jezikov (rusifikacija), razseljevanje (deportacije) manjšinskih narodov na druga oddaljena ozemlja, postavljanje svojih elit znotraj administrativnih enot in še bi lahko naštevali.

Etnični inženiring v ruskem primeru ni bil omejen le na majhna avtohtona ljudstva, ki "niso imela svojega glasu". V sovjetskih časih, je veliko večjih skupin (narodov/angl. nations), pridobilo nove oznake in enotno/skupno članstvo iz etnografsko oblikovanih "kulturnih tipov". Tako se je "bazen etničnih identitet" SZ napolnil z (prej ne tako številčnimi) narodi kot so Azerbajdžani, Tadžikistanci, Kazahstanci, Ukrajinci, Rusi in mnogimi drugimi novimi vseobsegajočimi oznakami. (Tishkov 1997, 19–20)

V začetku leta 1930 so tako uvedli novo strukturo etničnih identitet v Srednji Aziji (in na S Kavkazu) glede na "nacionalno – teritorialno razmejitev", s tem da so zrisali nov politično administrativni zemljevid, ki je služil namenu lokalnih "socialističnih držav".

Pričelo se je obsežno člansko zaposlovanje v novonastalih etno-narodih po vsej državi, ki naj bi postopoma nadomestili regionalne, verske, klanske in druge skupinske identitete. (Tishkov 1997, 20)

2.6 Varstvo manjšin

Pojem "varstvo" bomo opredelili kot prizadevanje, da se kaj ohrani. V našem primeru kot prizadevanje, prevedeno v sistem norm, s pomočjo katerih naj se ohranja etnična (kulturna) in religiozna pestrost prebivalstva določene države. (Komac 2002, 14)

3 (ETNIČNA) ZGODOVINA S KAVKAZA

Kot je pogost pojav, je tudi zgodovina manjšin S Kavkaza pisana pretežno s strani zmagovalnih sil (Rusije). Zgodovina podjarmljenih je bila namenoma prezrta in pozabljena. Kljub temu pa obstajajo obsežni dokazi o velikih kneževinah, ki so jih na vzhodnem delu S Kavkaza ustanovili Lezgi, na zahodnem delu pa Čirkazi. Kabardi, vzhodna veja Čirkazov, so dominirali na S Kavkazu do 18. stoletja. S kabardsko princeso se je, prav zaradi širitve oblasti na to področje, poročil tedanji ruski car Ivan IV. (Ivan Grozni). (Krag in Funch 1994, 9–10)

3.1 Prvi osvajalci oz. etnogeneza S-K manjšin

Skorajda ni zgodovinskega obdobja na Kavkazu, v katerem bi ne prišlo do vojne in zavojevanj. To je pomembno strateško področje, saj vključuje ozki pas kopnega med Črnim in Kaspijskim morjem in je ena od dveh poti, kjer se lahko po celini pride iz Evrope na Bližnji vzhod. (Kiljakov 2012).

Za časa Mezopotamskega imperija so na področje Kavkaškega pogorja prva pričela vdirati iranska jezikovna plemena. Najbolj vplivni med njimi so bili Alani, ki so jih imenovali Osi, kar je tudi izvor imena ene od današnjih manjšin – Osetov. V prvih stoletjih našega štetja so iz vzhoda pričela vdirati turška nomadska plemena, Huni in kasneje Avari. Alani so se umaknili severneje, nekateri izmed njih pa so ostali pod hunsko oblastjo v več ali manj neodvisnih plemenskih združenjih. V tem času zaznamo tudi versko delitev ljudstev S Kavkaza. V 4. stoletju je bilo mnogo ljudstev zahodnega dela pokristjanjenih, vzhodni del pa je v 7. stoletju padel pod vpliv islama. Iz vseh teh prišlekov se je na tem področju izoblikoval nov narod, to so bili Kazari, ki so v 7. stoletju osnovali trdno državo in mrežo trgovinskih poti po vsem Kavkazu. Zaradi neprestanih sporov in vojn z Arabci pa je Kazarski imperij v 9. stoletju razpadel.

Vsako podjarmljenje je rezultiralo v migracijskih procesih v regiji. Zavojevalci so s seboj pripeljali na tisoče družin, medtem ko so bili premagani pobiti. Te družine so se asimilirale s prišleki. Nekateri so emigrirali ali si poiskali zavetišče v gorah. Z mongolskimi vdori (Džingis Kan in njegovi nasledniki) v 13. in 14. stol. se je ta proces spreminjanja vplivov, vzorcev kolonizacije, kakor tudi zlivanja in mešanja etničnih jezikovnih in verskih skupin le še nadaljeval. Mongolsko nadvlado je prekinil Timur iz Perzije, ki je na začetku 15. stoletja osvojil širno cesarstvo vključno z Kavkazom. Mnoge od današnjih manjšin se sklicujejo na svojo zgodovinsko identiteto, ki naj bi bila povezana s temi zgodnjimi vsiljivci (Krag in Funch 1994, 10).

3.2 Ruski kolonializem in kavkaški odpor

V 16. stoletju se je z vladavino Ivana III. (Groznega) začelo obdobje ruske širitve; tedaj se je rusko ozemlje neprenehoma povečevalo. Širjenje na jug, kjer so živeli muslimani, je trajalo več kot tri stoletja. Do konca 17. stoletja so Rusi popolnoma obvladali področje severno od Kavkaza. Od tam so okoli leta 1700 pričeli z vdori v Severni Kavkaz. Njihova udarna sila so bili Kozaki, ki so naleteli na hud odpor pri starih naseljencih. Prve organizirane upore, ko so

se povezala gorska ljudstva Čečenov, Ingušov, Osetov, Kabardov, Čerkezov in narodov Dagestana, je vodil čečenski šejk Mansur, vendar neuspešno. Leta 1801 je Gruzija postala ruski protektorat, do sredine 19. stol. pa je bila večina Transkavkaza (južno od Kavkaškega pogorja) pod rusko kontrolo. Leta 1830 je Imam Šamil iz Dagestana pod sveto islamsko zastavo združil vzhodni del Kavkaške regije. Ta regionalna formacija je trajala vse do leta 1864, ko so bile končane kavkaške vojne med Rusijo in že omenjeno muslimansko skupnostjo (Krag in Funch 1994, 11).

V carski Rusiji je bil posebno zapleten nacionalni položaj. Ruski imperij je namreč imel zelo pestro narodnostno podobo, nacionalno vprašanje pa še zdaleč ni bilo rešeno in je bilo vir slabosti države, ki jo je velikoruska politika le površno prikrivala (Južnič 1985, 106). Od sredine 19. stoletja naprej, so se s pospešenim tempom začeli odvijati procesi urbanizacije, industrializacije in migracije Rusov na novo "rusko ozemlje". Ruski prevladi so sledile množične emigracije t.i. uporniških narodov, katerih potomci (1–2 milijona) danes tvorijo diasporo v Turčiji in na Bližnjem Vzhodu (Litvinoff 1997, 294). Zlom carske Rusije je tesno povezan z revolucionarnimi vrenji, ki so v letu 1917 privedla do oktobrske socialistične revolucije (Južnič 1985, 72).

3.3 Ruska revolucija in državljanska vojna

V državljanski vojni, ki je sledila, so boljševiki sklenili pakt z glavnimi etničnimi skupinami in jim v zameno za njihovo zvestobo obljubili etnično-teritorialno avtonomijo kot temelj organizacije nove Sovjetske države (Litvinoff 1997, 294). Tudi v tem obdobju je večkrat prišlo do poizkusov združevanj in uporov severnokavkaških (S-K) narodov proti Rusiji. Od leta 1917 pa do 1919 se bijejo boji med Kozaki iz Tereka s podporo Bele armade in gorjani S Kavkaza. Leta 1919 so gorski predeli Dagestana, Čečenije, Osetije in Kabarde razglasili neodvisnost v sklopu Severnokavkaškega emirata. Opirali so se na boljševike, ki so jim obljubili popolno avtonomijo. Po zmagi Rdeče armade leta 1921 pa je Komunistična partija ukinila emirat. SZ je zatem nasilno združila celotno območje S Kavkaza v eno administrativno enoto – sovjetsko Gorsko republiko. Vendar pa je ta v svoji celoti obstajala le malo časa (1921–1924). Narodi so v naslednjih letih začeli eden za drugim izstopati iz nje (Krag in Funch 1994, 12).

Stanje se je stabiliziralo leta 1936, ko je nova Sovjetska ustava definirala avtonomne republike Dagestan, Severna Osetija, Kabardino-Balkarija, Čečen-Ingušija in Abhazija ter

avtonomna okrožja Južna Osetija, Karačaj-Čerkezija in Adigeja. Do tega trenutka pa je sovjetska oblast z množičnim naseljevanjem ruskega prebivalstva na to področje in s postopnim uvajanjem centralizacije že popolnoma uničila domače politične elite in narodno zavest (Litvinoff 1997, 302).

Boljševiki so predvidevali in napovedovali družbo, v kateri bodo dokončno presežene nacionalne neenotnosti in sovraštva. Pričakovali so, da bo nova družba⁴ ustvarila intelektualno svetovljanstvo brez primere. "Proletarska internacionalna zavest" naj bi eliminirala etnične spore, ki so omejevali večino evropskega družbenega okolja in ki so bivšemu carističnemu imperiju prislužili slabšalni vzdevek – "ječa narodov". Socializem naj sicer ne bi osvobodil ljudi zaradi prevrednotenja etnične raznolikosti, temveč zaradi proslavitve proletarskega jedra skupnosti. Mnogim sodobnim opazovalcem, ki so pregledovali situacijo, se zdijo utopični ideali t.i. "velikega eksperimenta" prej zgrešene toda dobronamerne iluzije kot pa tragične in krute potegavščine. (Motyl 1992, 1–2)

Četudi bi slednje veljalo, prav nič ne more opravičiti dejstva, da je brutalni način vladanja J. Stalina (1928–1953) okrepil rusko dominanco v Sovjetski zvezi prav na račun več milijonov življenj. (CIA 2005)

3.4 Okupacija in deportacije

Kavkaški narodi opisujejo dogodke med 2. svetovno vojno kot njihovo tretjo katastrofo po kolonizaciji in uničenju narodnih elit. Nemška vojska je Kavkaz dosegla leta 1942. Obljubili so popolno suverenost narodom, ki bi sodelovali z njimi. Po teh dogodkih pa so se pričele množične deportacije narodov, predvsem tistih, ki so bili pripadniki muslimanske vere. Med novembrom 1943 in marcem 1944 so bili po dekretu predsedstva SZ pripadniki Čečenov, Ingušov, Karačajev, Balkarov in Kalmikov – če omenimo samo kavkaške narode – naloženi na vlake in mnogi izmed njih deportirani (okrog 600.000) v centralno Azijo in Sibirijo (Grin 2003, 191). Razlog je bil kolaboracija z nemško vojsko. Tisti, ki so preživeli vladno-sponsorirani napad na lastne narodne skupnosti (približno eden od treh je v procesu deportacij in "preseljevanj" umrl), niso nikoli odpustili sovjetskemu sistemu, ki ga pogosto izenačujejo z Rusijo. "Deportacije" so zaznamovale tudi vse kasnejše generacije deportiranih ljudi in so, vse do današnjih dni vanje vcepile globoko nezaupanje do Rusov ali katerekoli druge zunanje avtoritete (Cordell in Wolff 2004, 668). Končna poteza Stalinove uničevalne iniciative je bila

⁴ Voditelji boljševistične revolucije so pričakovali, da bo z t.i. "velikim sovjetskim eksperimentom" mogoče ustvariti racionalno nadzirano družbo, v kateri bo odpravljena nehumanost med ljudmi, kjer bo gospodarsko izkoriščanje nadomestila kooperativna produkcija in v kateri bo individualni državljani zahtevali od družbe le najpotrebnejše in za družbo prostovoljno prispevali vse, kar mu dovoljujejo njegove zmožnosti.

ukinitev republik deportiranih narodov, njihovo ozemlje pa je bilo priključeno drugim republikam ali okrožjem (Grin 2003, 192).

Sovjetski režim je zatiral jezik in kulturo dominantnih (oz. titularnih) etničnih skupin, popačil njihovo zgodovino, uničil ali zanemarjal njihove kulturne in zgodovinske spomenike, vsilil podkupljivo in neučinkovito gospodarsko politiko, ki je tudi pustošila njihovo naravno okolje, predvsem pa je uničila ali vsaj preprečila politično neodvisnost in samoodločbo suverena ljudstva (zvečine titularnih etničnih skupin). Sovjetski režim so pogosto obtoževali razkosanja in razdeljevanja teritorija, ki je bil legitimen del narodnih domovin in spodbujanja imigracije etničnih manjšin, da bi oslabil obstoječe narodne zahteve titularnih skupin (Horowitz 2004, 54).

3.5 Vrnitev

Leta 1956 je novi generalni sekretar SZ, N. Hruščev, javno obsodil stalinistični način vladanja in obnovil narodnostne pravice deportiranih narodov (Smith 1996, 8).

Po uradni rehabilitaciji leta 1957 (nekaj jih je prišlo že po Stalinovi smrti) se je na svoje bivše domove vrnilo 50 000 deportiranih družin in zahtevalo svojo zemljo, kar je seveda pripeljalo do sporov z novimi ruskimi naseljenci. Ponovno sta bili ustanovljeni republiki Čečen-Ingušija in Kabardo-Balkarija, ter okrožje Karačaj-Čerkezija, vendar v manjšem teritorialnem obsegu kot poprej. To pa je povzročalo hude konflikte glede lastništva zemlje. Tako so ruski naseljenci leta 1958 izvedli pravi pogrom oz. masaker nad vračajočimi se Čečeni in Inguši (Krag in Funch 1994, 13).

Obdobje "perestrojke"⁵ je označeno z naglim pojavom anti-ruskega razpoloženja (t.i. "ruso-fobija") med mnogimi ne-ruskimi narodi v RF, ki istovetijo Ruse z komunistično birokratsko državo in jim pripisujejo vse napake komunističnega režima (Schnirelman in Komarova 1997, 213).

3.6 Padec komunizma

Ne le da je sovjetskemu eksperimentu zgolj spodletelo odstraniti etnične prepire in sovražnosti, temveč je navsezadnje sam postal žrtev etničnih sporov. "Perestrioka", ambiciozni program Gorbačeva je bil osnovan na naplavinah starodavnih etničnih sovraštev, prav v času, ko je opevani sovjetski socializem razpadal na ducate ponosnih, prizadevnih in

⁵ "Perestroika" oz. preureditev je bil program korenitih gospodarskih in političnih reform, ki ga je predstavil M. Gorbačev, ko je nastopil svojo predsedniško funkcijo SZ, leta 1985.

neustrašnih narodov. "Nacionalni faktor" je postal odločilni aspekt post-sovjetske družbe, politike in gospodarstva (Motyl 1992, 1–2). Revolucija "od zgoraj" se je leta 1990 prevesila v revolucijo "od spodaj", ko so sovjetske nacionalne republike na dnevni red Gorbačovovih reform uvrstile nacionalno vprašanje SZ ter s tem postavile pod vprašaj sam obstoj SZ (Smith 1996, 17). Jeseni leta 1990 so se vse avtonomne enote na področju S Kavkaza razglasile za suverene republike. Po državnem udaru leta 1991 so bile trans-kavkaške republike Gruzija, Armenija in Azerbajdžan priznane za samostojne države, ostalim enotam pa se je priznal status republik znotraj Ruske federacije (takrat še Zveza neodvisnih držav). Tak status je zavrnila Čečenija, ki je zahtevala popolno neodvisnost. Po novi ruski ustavi iz leta 1993 republike nimajo več statusa suverenosti, temveč se smatrajo enakopravne ostalim ruskim regijam (prav tam).

Od takrat se Rusija trudi z vzpostavitvijo demokratičnega političnega sistema in tržne ekonomije zamenjati striktno družbeno, politično in gospodarsko ureditev iz komunističnega obdobja (CIA 2005). Ruski državni sistem se je od leta 1991 bistveno spremenil, toda kako naj se državo upravlja še vedno ni jasno. Ruski ustavni okvir je šibek in izjemno ohlapen; ravnotežje med politično in ekonomsko močjo med centrom in regijami je slabo definirano. V odsotnosti trdnih ustavnih določil so regionalne elite utrdile svojo moč in s tem omejile razvoj lokalne demokracije in s tem preprečujejo prizadevanja za korenito ekonomsko reformo (Nicholson 1999). Pod vodstvom V. Putina, gre zaznati vse večjo centralizacijo oblasti (CIA 2005). Ruski politični disident, bорец za človekove pravice in prejemnik mednarodnih nagrad Sergej Kovaljov govori o procesu zgraditve putinovske upravljane, nadzorovane demokracije v Rusiji (Čibej 2005).

4 ETNIČNA PODOBA SEVERNO-KAVKAŠKE REGIJE

4.1 Naselitveni prostor S-K manjšin⁶

S Kavkaz je manj znana regija v RF, kjer so Rusi manjšina v vsaki izmed šestih republik, ki južno mejijo na novonastali samostojni državi, Gruzijo in Azerbajdžanom (Nicholson 1999, 49). Severno-kavkaška regija se razteza vzdolž kavkaškega pogorja od obal Črnega morja na severozahodu do Kaspijskega morja na jugovzhodu (Krag in Funch 1994, 5). Kavkaško ozemlje je prehod med Bližnjim vzhodom in ruskim nižavjem na eni strani ter srednjo Azijo in Evropo na drugi strani.

⁶ V prilogi diplomske naloge se nahaja geopolitični zemljevid S-K regije.

4.2 Pregled etničnih skupin

Število severnokavkaških etničnih skupin se giba od 20 do 80, kar je posledica različnih razločevalnih kriterijev. Danes se govori o okoli 40 skupinah.

Naravni in umetni procesi asimilacije in separacije so spreminjali narodnostno podobo te regije. Posebno pomembna je tako imenovana ruska politika “etničnega inženiringa”, ki je podpirala le določeno število lokalnih jezikov ter avtonomnih skupin. Posledica tega je seveda prednost le-teh pri vzpostavljanju in razvijanju lastne identitete. Nekatere skupine so tudi iz tega razloga postale močnejše in v prednosti. Za nekatere skupine je značilna tako verska kot tudi jezikovna sorodnost, obstajajo pa tudi razlike (izoliran način življenja v preteklosti, sovražni klani ipd).

Avari: okrog 814 473 jih živi v Dagestanu (28 % republiškega prebivalstva), kjer so najštevilčnejša etnična skupina.

Balkari: V Kabardino-Balkariji predstavljajo manjšino (okoli 108 426 jih je, kar predstavlja 10 % prebivalstva republike). Balkari so si etnično, lingvistično in kulturno blizu s Karačaji. Oboji so sunitski muslimani. Nastali so z združitvijo S-K plemen ter iranskih in turško govorečih narodov.

Čečeni: avtohtono severnokavkaško prebivalstvo. Okrog 1 360 491 jih je in skupaj z Inguši spadajo v Vajnakh skupino. Večina jih živi v Čečeniji, naseljeni so še v Dagestanu (okoli 60 000) ter osrednji Aziji (okoli 50 000). To gorsko ljudstvo se razseli po nižinah v 16. stoletju, v 18. st. pa se seznani z islamom. Leta 1944 Čečene izselijo v Kazahstan, na njihovo mesto pa so bili naseljeni Rusi. Del njihovega ozemlja dajo Dagestanu, kjer so nasilno naselili Lake. Njihova zgodovina je en sam boj za samostojnost, odkar so Rusi okupirali njihovo ozemlje.

Čerkezi: Čerkeze (60 517), Adigejce (128 528) in Kabarde imajo za različna ljudstva, vendar pa so bili nekoč le ena avtohtona severnokavkaška etnična skupina. Nekaj več kot milijon Adigejcev živi v Turčiji, ZDA ter na Bližnjem vzhodu.

Dargini: avtohtono prebivalstvo, skupina šteje okoli 510 156 prebivalcev. Živijo večinoma v osrednjem Dagestanu, kjer predstavljajo drugo največjo skupino.

Inguši: avtohtono prebivalstvo, šteje okrog 443 833 pripadnikov, večina jih živi v Ingušiji.

Ko so Čečeni enostransko razglasili samostojno državo, so Inguši glasovali za Inguško republiko v okviru Ruske federacije.

Kabardi: šteje nekaj manj kot 519 958 prebivalcev, večina jih živi v Balkariji (50 %), poleg Balkarov. Nacionalna zavest Kabardov je vedno močnejša.

Karačaji: kavkaško ljudstvo s 192 182 pripadniki, sorodni so Balkarom. Karačaji so prevladujoča etnična skupina v Karačaj-Čerkeški republiki. Zahtevajo boljše pogoje za življenje, jezik ter kulturo. S Kozaki so v stalnih konfliktih glede zemlje.

Kozaki: ljudstvo z izvrstnimi vojaki je pomagalo širiti ruski imperij, posebno zaslužni so za osvajanje severnokavkaške regije. Poprej nikoli niso bili zajeti v sovjetske statistike kot posebna etnična skupina, temveč so spadali pod Ruse. Šele pri štetju prebivalstva iz leta 2002 se jih je za Kozake izreklo 653 962. Vseh skupaj jih je verjetno okoli 1,5–2 milijona. Danes sta v regiji pomembni dve skupini: tereški ter kuba Kozaki. Tudi to ljudstvo je sovjetski režim deportiral, in sicer v Sibirijo.

Kumiki: kavkaško ljudstvo turške jezikovne skupine, večina pripadnikov živi na ravninah in ob vznožju gora v Dagestanu. Glede na census iz leta 2002 jih je 422 409 (kar predstavlja 12,5 % prebivalstva v Dagestanu in so eden od štirinajstih republiških uradnih 'titularnih narodov'). Čeprav so številčno majhni, je njihov jezikovni, gospodarski in politični vpliv v regiji pomemben. Jezik Kumikov se je uveljavil kot "lingua franca" na območju S Kavkaza. Kumiki so večinoma sunitski muslimani.

Laki: avtohtono prebivalstvo, okrog 156 545 jih je, živijo pa v Dagestanu.

Lezgi: Kavkaško gorsko ljudstvo. Polovica jih živi v južno-zahodnem delu Dagestana (s 411 535 predstavniki so 4. največja etnična skupina v tej republiki, kar predstavlja 12,5 % njene populacije), druga polovica pa živi v sosednjem Azerbajdžanu – glede na uradne statistike iz leta 1999 je Lezgov tam 178 021 oz. 2,2 % populacije. Lezgi govorijo jezik, ki spada v kavkaško jezikovno skupino.

Oseti: večina (514 875) jih živi v Severni Osetiji, kar predstavlja 53 % prebivalstva republike S Osetija-Alanija. Osete sestavlja več ljudstev, ki so potomci iransko govoreče plemenske zveze. Večina jih je pravoslavcev (vzhodna pravoslavna cerkev), nekje 15–30 % pa jih je prevzelo islam.

Obstajajo še mnoge druge manjše in relativno nepreučene skupine kot so Nogaji, Tati - gorski Židje, Aguli, Azeri, Dido, Tabasarani, Andi, Rutuli, Čakurji, Šapsugi ipd.

(Cordell in Wolff 2004, 666-675; WD of Minorities 2016; Krag in Funch 1994, 16–19)

RF je edinstvena poli-etnična in ena najbolj multinacionalnih držav, ki se razprostira po večjem delu evro-azijskega kontinenta. Geografska umeščenost Rusije in posebnosti zgodovinskega razvoja so zaznamovali etnično in kulturno raznolikost njenega prebivalstva. Glede na vserusko štetje prebivalstva iz leta 2002, RF beleži 145 166 000 ljudi, ki pripadajo

160 različnim ljudstvom, živečim v Rusiji. Večina jih je seveda Rusov (79,8 %). Omenja se 23 večjih etničnih skupin, ki štejejo več kot 400 000 ljudi. Od teh je sedem narodov, ki štejejo več kot milijon ljudi (med njimi so Čečeni). Od leta 1989 je drastično naraslo število naslednjih pripadnikov SK ljudstev: Kabardi, Dargini, Kumiki, Inguši ter Lezgi (vsi ti štetejo več kot 400 000 ljudi). Slednji, zaradi precejšnje natalitete in toka migracij iz Kazahstana in Azerbajdžana, beležijo porast skorajda za 60 %. Številčno so se okrepili tudi Balkari in Karačaji (OKZNM 2005, 4–5).

4.3 Geopolitična razmejitev etnij

Še boljši pregled dobimo, če pogledamo, kakšno je stanje po sedmih severnokavkaških republikah glede ene ali več skupin, ki si delijo moč.

Dagestan, Balkarija in Čerkezija so republike, kjer si moč deli več etničnih skupin:

4.3.1 Dagestan

Dagestan slovi po svoji kompleksni narodni sestavi, tako da ga antropologi označujejo celo kot najbolj etnično raznoliko regijo v svetu. V tej republiki, ki je stisnjena med gorati svet Čečenije in Kaspijskega morja, domuje 34 različnih etno-jezikovnih skupin. V republiki je 14 uradnih titularnih narodnosti (pop. 2 150 000: Avari – 28 %, Dargini – 16 %, Kumiki – 13 %, Lezgi – 11 %, Rusi – 6 %, Laki – 5 %, Akki Čečeni – 4,5 %, Tabarasani – 4,5 %, Azerbajdžani – 4,5 %, Nogaji – 2 %, Aguli – 1 %, Rutuli – 1 %) (Cordell in Wolff 2004, 671). Večina jezikov, ki jih uporabljajo dagestanska ljudstva, spadajo v kavkaško jezikovno skupino. Kot posebnost pa velja izpostaviti jezik Kumikov, ki spada v turško vejo uralo-altaške jezikovne skupine in je postal nekakšen pogovorni jezik (lingua franca) S Kavkaza. Dagestan je center islama na S Kavkazu. Ima močno konzervativno islamsko identiteto – vse večje etnične skupine razen Rusov, so sunitsko muslimanske vere. Dagestanska ljudstva se združujejo v klane oz. plemena, ki je še danes osnovna družbeno-etnična struktura. Dagestan je, podobno kot ostale S-K republike, pretežno ruralna republika, saj približno 58 % prebivalstva živi v vaseh, večinoma lociranih na strmih pobočjih Kavkaza (Krag in Funch 1994, 31).

Sovjetska avtonomna republika Dagestan je bila ustanovljena leta 1921. V sovjetski dobi je bilo celotno ozemlje kolektivizirano, uradni islam prepovedan oz. so ga privzele ateistične oblasti, ruščina pa je zamenjala dagestanski pogovorni jezik – jezik etničnih Kumikov. Kljub močni sovjetizaciji in rusifikaciji, je Dagestan ohranil svojo islamsko tradicijo in patriarhalno

gospodarstvo skozi sovjetsko obdobje. Z nastopom Gorbačovove politične odjuge, v poznih 80. letih, je v Dagestanu prišlo do pohoda muslimanstva in občutnega porasta med islamskimi fundamentalisti. Leta 1991, ko je republika razglasila svojo suverenost, so se zadeve začele zaostroovati (Cordell in Wolff 2004, 673).

Že tako nestabilno ravnotežje med etničnimi skupinami v Dagestanu – mnogi ozemeljski spori in pozivi posameznih etnij k federalizaciji republike – sta dodatno zamajali obe rusko-čečenski vojni (1994–1996 in 1999–2003). Nasilje iz sosednje Čečenije se je večkrat razširilo v Dagestan, kar je terjalo veliko žrtev med domačim prebivalstvom. Poleg tega pa je, najbolj revno S-K republiko, zasegel begunski val iz Čečenije (prav tam).

Sedanji ruski predsednik, V. Putin, si je utrdil oblast ravno s tem, ko je z oboroženo silo zatrl upornike v Dagestanu in nadaljeval vojno proti Čečenom. Še danes protežira Dagestance, ki imajo močne vezi z Moskvo in so tudi deležni precejšnje finančne pomoči RF (Cordell in Wolff 2004, 675).

Mešanje etničnega in mafijskega rivalstva za politično in ekonomsko nadvlado v republiki je spodbudilo poslabšanje vsakdanje varnosti v Dagestanu, npr. leta 2005 se je poročalo o 80 političnih umorih v prvih šestih mesecih tega leta (WD of Minorities 2016).

4.3.2 Kabardino - Balkarija

Kabardi (519 958) so kot zavedna etnična skupina že leta 1557 naseljevali del območja Tereških Kozakov (v dolini reke Terek). Bili so med zadnjimi S-K manjšinami, ki so sprejeli islam. V pred-sovjetskem obdobju so se skupaj z Čerkezi in Adigejci smatrali za del enotnega Čirkaškega ljudstva. V 30. letih prejšnjega stoletja, so jim Sovjeti dali status posebne etnične skupine. Uporabljajo isti jezik kot Čerkezi (Litvinoff 1997, 303).

Balkari (108 426) izhajajo iz iranskih in turških plemen, ki so se naseljevala na S Kavkazu. Balkari so si etnično, jezikovno in kulturno blizu s Karačaji.

Kabardi in Balkari živijo skupaj v Kabardino-Balkarski republiki (pop. 786 200: Kabardi – 50 %, Balkari – 10 %, Rusi – 32 %, ostali – 8 %) (WD of Minorities 2016).

Sovjetka republika Kabardino-Balkarija je obstajala že leta 1936. Balkari so bili leta 1944 med deportiranimi narodi v centralno Azijo in Sibirijo, njihov teritorij pa je bil dodeljen Kabardom. Balkarom je bil leta 1956 dovoljen povratek nazaj, vendar jim ni bilo dopuščeno, da bi se naselili na svojo nekdanjo zemljo, namesto tega so bili razkropljeni širom Kabardino-Balkarske republike. Leta 1991 pa so Kabardino-Balkari razglasili suverenost republike (prav tam).

Med obema titularnima nacijama obstaja kar nekaj nerešenih zadev, ki povzročajo nestrpnosti med narodom. Glavni problem je celovita rehabilitacija Balkarov, ki želijo ponovno pridobiti ozemlja, ki so jih naseljevali pred deportacijami. Poleg tega se potegujejo za preoblikovanje republike v federacijo. Balkare skrbi tudi številčna premoč kabardskega prebivalstva, kar bi lahko poslabšalo njihove politične možnosti. Ruski parlament je marca 1994 obljubil finančno pomoč za kulturno, ne pa tudi teritorialno rehabilitacijo Balkarov (Krag in Funch 1994, 32).

Po drugi strani pa kabardska nacionalna gibanja in politične stranke zahtevajo povečanje političnih pravic. Krivično se jim zdi, da so si morali vsa ta leta enakomerno deliti politična mesta in politični vpliv z Balkari, ki pa jih je v republiki štirikrat manj. Poleg tega zahtevajo večjo politično neodvisnost od Moskve kot odškodnino za močno rusifikacijo njihove kulture od kolonizacije naprej (prav tam).

V odnosu z Rusi, ki so v tej republiki druga največja skupina, ni večjih težav. Mogoče gre to pripisati precej majhnemu odstotku sicer izredno trdoglavih Kozakov med temi ruskimi prebivalci in pa večinoma urbano naseljenost le-teh. Če bi se uspelo izogniti radikalizaciji političnega življenja v tej republiki, bi utegnili Rusi celo ostati, za razliko od ostalih republik na S Kavkazu, kjer množično zapuščajo svoja bivališča (prav tam).

Omenim naj še, da obstajajo pozivi k ukinitvi Karačaj-Čerkeške republike in Kabardino-Balkarske republike ter k združitvi etnično podobnih Karačajev in Balkarov ter Kabardov in Čerkezov v dve ločeni regiji oz. republiki (Litvinoff 1997, 304).

4.3.3 Karačaj - Čerkezija

Karačaj-Čerkeška republika (pop. 439 470: Karačaji – 38,5 %, Čerkezi – 11,3 %, Rusi – 33,7 % in 16,5 % ostalih) (WD of Minorities 2016).

Karačaji (192 182) etnično izvirajo iz turških plemen in so tesno povezani z Balkari; z njimi si delijo skupni jezik (karačaj-balkarski jezik). Ta izvira iz turške veje uralo-altaške jezikovne skupine. Karačaji živijo na pogorju in ob vznožjih gora, medtem ko Čerkezi živijo v nižavju (Litvinoff 1997, 303).

Čerkezi (60 517) so del ljudstva Čirkazov, ki so ga vse do leta 1920 (ko so ga Sovjeti načrtno ločili na tri ločene dele) sestavljali skupaj s Kabardi in Adigejci. Čerkezi govorijo isti jezik kot Kabardi (kabardino-čerkeški jezik), ki je blizu tudi adigejskemu. Ta jezik spada v kavkaško jezikovno skupino (prav tam).

Etnični profil republike je inverzija profila sosednje Kabardino-Balkarije, kjer t.i. čirkaški narodi predstavljajo večino, turška populacija pa je v manjšini, kar je nazoren primer samovoljnosti sovjetskega inženiringa dvojne titularne nacionalnosti republik in njenih

posledic (Krag in Funch 1994, 32). Za obe omenjeni republiki je značilna vplivna prisotnost Rusov (WD of Minorities 2016)

Približno tretjina Rusov v tej republiki se je izreklo za Kozake. Z visokim odstotkom ruske populacije in z najnižjo stopnjo avtonomije v federalnem sistemu SZ (AO, podrejena Stavropol kraju), je bila rusifikacija na tem teritoriju zelo močna (prav tam).

Januarja 1922 so sovjetske oblasti ustanovile Karačaj-Čerkeško avtonomno regijo (AO). Leta 1944 so Karačaje deportirali v centralno Azijo, kjer so ostali nekje do leta 1958. Približno polovica jih je umrla v prvem letu deportacij. AO je bila razpuščena, njen teritorij pa dodeljen Gruziji. V času Hruščeva je bila Karačaj-Čerkeška avtonomna regija ponovno vzpostavljena. Leta 1990 pa je ji bil podeljen status republike (Litvinoff 1997, 303).

Republike z le eno prevladujočo skupino:

4.3.4 Čečenija

Čečeni so največja etnična skupina na S Kavkazu in glede na ruski popis prebivalstva iz leta 2002 šteje 1 360 491 pripadnikov. Etnično so si v sorodu z Inguši in skupaj tvorijo t.i. "Vajnakh" ljudstvo (Cordell in Wolff 2004, 666).

Večina Čečenov živi v Čečeniji (pop. 1 031 647: Čečeni 93,5 %, Rusi 3,7 %, Kumiki 0,8 % in ostali) in nekaj v bližnjem Dagestanu (WD of Minorities 2016).

Čečeni so avtohtono kavkaško ljudstvo, ki so prvotno živeli v goratih predelih SV Kavkaza, kjer so se tisočletja preživljali s poljedelstvom in živinorejo. V sovjetskem času so mnoge izmed njih nasilno preselili v nižine ali deportirali v sovjetsko Centralno Azijo. Čečenski jezik spada v kavkaško jezikovno skupino. Za razliko od ostalih ne-ruskih etničnih manjšin v RF, so se Čečeni v veliki meri izognili sovjetski rusifikaciji in tako danes približno 97 % Čečenov smatra čečenski jezik za svoj prvi jezik, četudi jih večina tekoče govori rusko. Tradicionalno animistični in poganski Čečeni so med 17. in 18. stoletjem skupaj z sosednjim inguškim ljudstvom prevzeli sunitsko muslimansko vero. Kot večina S-K ljudstev tudi Čečeni prakticirajo tolerantno mistično obliko islama, znano kot sufi islam. Prevladujoča zgodovinska oblika družbene organizacije med Čečeni je klan (Cordell in Wolff 2004, 666).

Leninistična ustava iz leta 1919 je Čečeniji podelila status avtonomne regije (AO). S stalinistično ustavo leta 1936 pa so Sovjeti združili čečensko in inguško avtonomno regijo (AO) v sovjetsko avtonomno Čečen-Inguško republiko (ASSR). Po letu 1944 so si sledili tragični dogodki z deportacijami (okoli 459 486 so jih odpeljali v osrednjo Azijo in vsaj 20 %

jih je po poti umrlo), razkosanjem ozemlja in priseljevanjem ruskega življa na ta teritorij (WD of Minorities 2016).

Z vračanjem deportiranih ljudi, še posebej pa od 70. let prejšnjega stoletja naprej, so se na tem območju začeli pojavljati vse močnejša etnična gibanja in zahteve po večji avtonomnosti. Po razpadu SZ je med Čečeni in Inguši prišlo do naraščanja napetosti. Čečeni so zahtevali popolno samostojnost od Rusije, medtem ko so Inguši želeli ostati znotraj RF. Secesionistični segment čečenskega vodstva z D. Dudajevim na čelu, je leta 1991 de facto razglasil neodvisno čečensko državo, znano kot Ičkerija (Cordell in Wolff 2004, 668).

Leta 1992 je bila sprejeta nova čečenska ustava, ki je za uradna jezika v državi določila čečenski in ruski jezik ter namesto cirilice uvedla latinsko pisavo. Rusi so začeli zapuščati območje. Situacija je bila za rusko vodstvo, ki se je balo širjenja odcepitvenih teženj po regiji, nesprejemljiva in tako se je jeseni leta 1994 Jelcin odločil za napad na Čečenijo oz. Ičkerijo.

Sredi leta 1996 se je ponižana ruska vojska s podpisom mirovnega sporazuma s čečenskimi uporniki, ki pa ni razrešil statusa Čečenije, umaknila iz opustošene dežele (WD of Minorities 2016).

Rusija se je leta 1999 ponovno odločila za vojaško posredovanje na tem prostoru s Putinovim upravičevanjem boja proti terorizmu. V teh bojevanjih je prišlo do številnih žrtev med civilnim prebivalstvom⁷. Februarja 2000 so bile čečenske oborožene sile v glavnem mestu Čečenije, Grozni, poražene. Od 100 000 do 200 000 Čečenov je bilo ubitih ali pa so pogrešani, deset tisoči so prebežali v notranjost dežele, v Ingušetijo in Dagestan (Loizeau 2015).

4.3.5 Ingušija

Leta 2010 je bilo končno število vseh pripadnikov Ingušev v RF 443 833 ljudi. Večina jih živi v zahodnem delu nekdanje Čečensko-Inguške republike, ki danes predstavlja teritorij oddvojene republike Ingušije. Pred bojevanji leta 1992 pa jih je mnogo (32 000 – 60 000) živelo tudi v Severni Osetiji (WD of Minorities 2016).

Formalna ločitev Čečenov in Ingušev datira v leto 1880, ko zahodni klani Čečenov niso prisostvovali v vojni z Rusijo in so si zaradi tega prislužili ime ruski Inguši. Inguški jezik je zelo podoben čečenskemu in spada v kavkaško jezikovno skupino. Inguši so bili eden izmed zadnjih narodov S Kavkaza, ki je prevzel muslimansko vero (okoli leta 1860) (prav tam).

⁷ Medijski svet je bil preplavljen s prikazi zavzetja talcev v mestu Beslan, kjer je stradalo okoli 370 ljudi, od teh 160 otrok. (Ramonet 2004)

Od ruske nadvlade naprej je usoda Ingušev tesno povezana z usodo Čečenov. Po kratki in neuspeli usodi sovjetske Gorske republike so boljševiki leta 1924 Ingušem podelili lastno avtonomno regijo. Leta 1934 so bili Inguši in Čečeni združeni v eno avtonomno regijo. Čez dve leti pa je bil njen status povišan v avtonomno republiko. V taki politični obliki so Inguši bivali skupaj z Čečeni vse do 4. junija 1992, ko je bila ob ruski podpori (z namenom oslabitve Čečenov) ustanovljena ločena Inguška republika (prav tam).

4.3.6 Severna Osetija - Alanija

Severna Osetija (S Osetija) ima 632 428 prebivalcev, od tega je 53 % Osetov (514 875), 30 % Rusov in 17 % ostalih. (WD of Minorities 2016) S Osetija je imela v času SZ status republike. V primerjavi z Čečeni in Inguši so Oseti najbolj rusificirani in integrirani v ruski politični in administrativni sistem. Vladikavkaz je bil prvi ruski center, ki je bil ustanovljen na S Kavkazu. S Osetija je tradicionalno pro-moskovska in edina krščanska republika na S Kavkazu. Manjšo skupino muslimanskih Osetov, imenovanih Digor, pa so leta 1944 deportirali skupaj z ostalimi muslimanskimi narodi S Kavkaza. Oseti imajo najvišjo stopnjo urbanizacije na S Kavkazu (Krag in Funch 1994, 34).

Danes so glavni problem S Osetije begunci. Več kot 100 000 beguncev v republiki s približno 600 000 prebivalci predstavlja izreden ekonomski problem. Med njimi so Inguši, ki zapuščajo S Osetijo in se selijo v Ingušijo, ter Oseti iz Južne Osetije in Gruzije, ki se množično zatekajo v S Osetijo (prav tam).

Zgodba z ingušskimi begunci izvira iz časa množičnih deportacij Ingušev v centralno Azijo. Kmalu po letu 1944 je bila ukinjena tudi Inguška regija, S Osetija pa je prevzela nadzor nad obmejnimi ozemlji in nad delom mesta Vladikavkaz, kamor so se sčasoma naselili Oseti. Kljub rehabilitaciji Ingušev in ponovni vzpostavitvi njihove avtonomije je ta teritorij ostal v oblasti S Osetije (Litvinoff 1997, 305). Neuspeh poizkusa Ingušev leta 1992, da bi s silo pridobili to ozemlje, se je končal z krvavimi spopadi, ki so se končali z navalom inguških beguncev iz Severne Osetije v Ingušijo (Nicholson 1999, 55).

Poleg tega pa so v istem času (1991–1992) na sporno območje prihajali begunci iz Južne Osetije. Gruzijška separatistična provinca, Južna Osetija, ima etnične vezi s Severno Osetijo, ki ji je ponudila pomoč v njenem boju z Gruzijo. Pojavile so se tudi zahteve po etnični združitvi Osetov (Nicholson 1999, 57).

RF v tretjem poročilu OKZNM Svetu Evrope zagotavlja, da so bile do vključno 1. aprila 2009 odpravljene vse posledice tega konflikta (kar se tiče statusa migranta oz. razseljenih oseb ter

problema nastanitve oz. prebivališč). Glede na resolucijo iz leta 1998⁸ je RF od 2644 primerov ugodno razrešila 1656 prošenj. Preostalih 973 primerov je bilo neugodno razrešenih zgolj zaradi nepopolne dokumentacije⁹ ali ker so bili že poprej deležni vladne pomoči (OKZNM 2010, 68).

RF navaja, da je glede odobritve vladne stanovanjske podpore v letih 2006–2008 ugodila 1253 družinam beguncev oz. razseljenih oseb, od katerih jih je 883 prejelo celotna sredstva, 127 pa delna sredstva za popravilo ali zgraditev novih bivališč. Nekaj beguncev je prejelo finančno pomoč tudi kot posledica raznih sodb sodišč (307 primerov) in nekaj po poti drugih organov¹⁰ (63 primerov) (OKZNM 2010, 68).

4.3.7 Adigeja

Republika Adigeja ima 446 000 prebivalcev, od tega 68 % Rusov, 22 % Adigejcev in preostalih. Rusifikacija je za Adigejce velik problem, saj v lastni republiki predstavljajo številčno manjšino s samo četrtinskim deležem prebivalstva. Preostanek populacije predstavljajo Rusi - večinoma Kozaki. Adigeja je enklava znotraj pokrajine Krasnodar (Krasnodar Krai) – njeno področje se je od leta 1922 potrojilo, kar deloma pojasnjuje majhen delež Adigejcev. Ekspanzija je potekala predvsem na rusko naseljena področja, tako da danes, več kot 30 000 Adigejcev živi izven republike. V urbanem centru Majkop je delež Adigejcev manj kot deset odstoten. To je seveda problematično za preživetje njihovega jezika in kulture, četudi jim je RF zagotovila posebne varnostne mere glede na njihov status titularne nacije v republiki. Adigejcem tako pripada 45 od vsega 97 sedežev v lokalnem parlamentu. Adigejsko narodno in politično gibanje se zavzema za 50-odstotno predstavnštvo, kar naj bi predstavljalo zadovoljivo stopnjo samoodločbe ter preprečilo nadaljnjo asimilacijo (WD of Minorities 2016).

5 VARSTVO NARODNIH MANJŠIN SEVERNEGA KAVKAZA

Varstvo in zagotavljanje posebnih manjšinskih pravic je bilo vključeno v številne dvostranske pogodbe med državami. Določene države so varstvo posebnih manjšinskih pravic zagotovile v svojih ustavah ali zakonih, v okviru Sveta Evrope pa sta bila v začetku 90-ih let sprejeta tudi

⁸ Ruska vladna resolucija ? 274 iz marca 1998 "O zagotavljanju vladne podpore državljanom RF, ki jim je bilo odvzeto njihovo bivališče zaradi Osetijsko-Inguškega konflikta v obdobju oktober–november 1992".

⁹ Nesojeni čečenski predsednik Malik Sajdulajev, ki so ga l. 2003 "odstranili iz predvolilnega boja" pod krinko nepopolne dokumentacije (neustrezen potni list) priča o tem, da so vladne strukture zmožne česar koli za ustrojitev realnosti po svojih predstavah.

¹⁰ preko Urada posebnega poslanika Predsednika RF za razrešitev konfliktov.

do danes edina pravno obvezujoča multilateralna dokumenta, ki sta posvečena izključno zaščiti manjšin oziroma zaščiti manjšinskih jezikov. To sta Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin in Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih. Spoštovanje človekovih pravic in pravic manjšinskih skupnosti je v 90-ih letih postalo tudi eden od pogojev za priznanje novonastalih držav na ozemlju srednje in vzhodne Evrope ter za sprejem novih demokracij v članstvo Sveta Evrope in Evropske Unije (Žagar in Novak 1999, 179).

Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih je bila sprejeta 1992 in je stopila v veljavo 1. marca 1998. Rusija jo je podpisala 10. maja 2001, do ratifikacije pa še ni prišlo (COE 2016). Namen listine je zaščita manjšinskih in regionalnih jezikov, kot ogroženega vidika evropske kulturne dediščine, ne pa zaščita jezikovnih manjšin.

RF je Okvirno konvencijo za zaščito narodnih manjšin iz leta 1995 podpisala 28. februarja 1996, ko je postala članica Sveta Evrope. Sredi leta 1998 jo je ratificirala in decembra 1998 je konvencija za RF stopila v veljavo. Člen 25. OKZNM v prvem odstavku nalaga RF dolžnost, da poroča SE o izvrševanju dogovorjenih predpisov.

Javno dokumentirana kronologija odnosov RF in Sveta Evrope na relaciji OKZNM do današnjega dne poteka sledeče: v okviru zaporednega kroga nadzornega ciklusa, država poda poročilo o uresničevanju določb OKZNM Svetu Evrope, temu sledi obisk delegacije SE na terenu in njeno mnenje. Država odgovarja s komentarji, sledi resolucija SE in sklepni dialog.

V nadaljevanju bom povzela tri poročila RF ter pripadajoča mnenja svetovalnega telesa t.j. Svetovalnega odbora SE za OKZNM. V okviru tretjega, do današnjega dne slednjega, podanega ciklusa bom zaobjela tudi odgovor oz. pripombe Vlade RF na tretje mnenje SE ter resolucijo Ministrskega sveta SE, po zaključenem tretjem nadzornem ciklusu.

Prvo poročilo je splošnejše, nanaša se na konkretne člene OKZNM in jim pripisuje stanje kot se odraža v RF. Drugo poročilo postreže z konkretnjšimi podatki, navaja imena, statistike itd., tako da iz njega lahko razumemo centre interesov RF glede zaščite manjšin oziroma regije, na katere usmerja svojo pozornost. Tretje poročilo je zanimivo zaradi sledenja trenda pravnega varstva manjšin, saj osveži/ažurira podatke. Pri povzemanju bom osredotočena na podatke, ki se nanašajo na raziskovano regijo S Kavkaza.

5.1 Prvo poročilo Ruske federacije o implementaciji Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin na področju Severnega Kavkaza (8. marec 2000)

Prvo poročilo RF je bilo sestavljeno s strani najvišjih ruskih državnih organov (kot je npr. MZZ, Urad glavnega tožilca RF, Ustavno sodišče, RF itd.) in agencij, znanstvenih ter raziskovalnih institucij.

Poročilo citira vse pomembne člene OKZNM, ki jim sledi razlaga, kaj je RF že naredila na nekem področju, kaj še namerava, skratka kako ima urejeno pravno varstvo NM glede na določeni člen OKZNM. Moje povzemanje bo, kot rečeno, selektivno – zanimali me bodo podatki, ki konkretnije kažejo na stanje S-K manjšin. Poizkušala se bom izogniti povzemanja "svečane" politične retorike in okrasja, ki so še kako tako značilni za izrazoslovje političnih pravnih virov.

3. člen: Subjektivni dejavnik pripadnosti manjšini. Člen 26. ruske ustave pravi: "Vsakdo ima pravico, da se opredeljuje in svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti. Nikogar se ne sme prisiliti v kakršnokoli opredeljevanje in izražanje pripadnosti k nekemu narodu ali narodni skupnosti." V ruski zakonodaji doslej ni definiranega pojma narodnih manjšin (OKZNM 2000, 10–11).

4. člen: Enakost pred zakonom in prepoved diskriminacije. Vsem državljanom, vključno s pripadniki narodnih manjšin RF je zagotovljen enak dostop do sodstva. Ustava RF (19. člen, 1. in 2. odst.) razglaša enakost vseh pred zakonom in pred sodišči. Hkrati država zagotavlja enake človekove pravice in svoboščine (ČPS) vsem državljanom, ne glede na spol, raso, narodnost, jezik, poreklo, vero ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Kakršnakoli omejitve pravic, ki bi temeljila na socialni, rasni, narodni, jezikovni ali verski pripadnosti, je prepovedana. 46. člen ustave RF vsem državljanom jamči enako pravno varstvo ČPS.

Načelo enakosti pred zakonom in sodišči vsebuje tudi 7. člen federalnega ustavnega zakona o pravosodnem sistemu RF. Glede na 10. člen tega zakona se lahko sodni postopek izvaja, poleg ruskega jezika, tudi v uradnem jeziku republike, kjer je sodišče situirano.

Federalni zakon o jamstvu pravic domorodnih ljudstev v RF predpisuje pravno varstvo pravic domorodnih ljudstev (člen 14).

V dopolnilo sodnim mehanizmom, ki služijo varstvu ČPS, vključujoč pripadnike narodnih manjšin, je Rusija razvila naslednje državne izvensodne institucije: varuh človekovih pravic, predsedniška komisija za človekove pravice (OKZNM 2000, 11–13).

5. člen: Promoviranje pogojev za ugoden razvoj in ohranjanje kulture ter prepoved prisilne asimilacije manjšin. Glede na ustavo je uradni jezik RF ruščina. Hkrati pa imajo federalne republike pravico, da poleg uradnega državnega jezika, razglasijo svoj lastni (republiški) uradni jezik, ki se ga uporablja v državnih institucijah, lokalnih oblasteh in državnih agencijah znotraj te republike.

Federalni temeljni Zakon RF o kulturi (9. oktober 1992) zagotavlja pravico narodom in drugim etničnim entitetam, da ohranjajo in razvijajo njihovo kulturno etnično identiteto, ter varstvo, obnovitev in ohranjanje domačega (angl. native) zgodovinskega in kulturnega okolja. Vse etnične skupnosti, ki strnjeno živijo izven ali pa sploh nimajo svoje državne entitete, imajo zajamčeno pravico do kulturne in narodne avtonomije (21. člen zakona).

Pravni status narodnih manjšin se izpopolnjuje skozi pogodbe in sporazume, ki so jih podpisale RF in ruske federalne entitete. Med drugim pogodbene stranke tovrstnih dokumentov garantirajo vsem državljanom, ki živijo na njihovem teritoriju, enake pravice in svoboščine ne glede na narodnost, jezik in religijo, ter se obvezujejo k pospeševanju vzajemne obogatitve kultur obstoječih ljudstev, vključno s kulturno izmenjavo. Zavzemajo se za ohranitev in funkcioniranje maternega jezika, kulture, običajev, tradicij in za pospeševanje razvoja narodne zavesti. Takšen sporazum o prijateljskih odnosih in sodelovanju sta med drugim sklenili tudi republika Kabardino-Balkarija in pokrajina Krasnodar (Krasnodar Krai), in sicer 21. maja 1994.

Posebno mesto v tem procesu imajo t.i. narodne in kulturne avtonomije, ki so v bistvu, javna združenja državljanov, ki se identificirajo z določenimi etničnimi skupinami. Takšna združenja delujejo na osnovi prostovoljne organizacije in se aktivno ukvarjajo z vsemi bistvenimi vprašanji, ki so povezana z razvojem jezika, izobraževanja in kulture zadevnih etnij. Ta praktična oblika samoodločbe in realizacije pravic narodnih manjšin je še posebnega pomena za tiste etnije, ki nimajo svoje teritorialne avtonomije z vidika njihove geografske razpršenosti.

Status narodnih in kulturnih avtonomij ureja Federalni Zakon o narodnih in kulturnih avtonomijah (junij 1996), Federalni zakon o javnih združenjih (maj 1995) in poglavitna načela zakonodaje RF o kulturi. V okviru RF je trenutno registriranih okoli 250 tovrstnih avtonomij: 7 na federalni ravni (izmed S-K ljudstev: Lezgi), 73 na regionalni in 175 na lokalni ravni. Na področju S Kavkaza, je bilo največ takšnih združenj ustanovljenih v pokrajini Krasnodar (8).

Glede procesov asimilacije, kot navaja poročilo OKZNM (2000, 13–19), sledi: "Rusija ima dolga stoletja izkušenj z ohranjanjem edinstvenih narodnih kultur, vključno z majhnimi etničnimi skupinami. Zakonodajna praksa, politika in praksa ruske države omogočajo doseganje razmeroma visoke stopnje ohranjanja kulturne in jezikovne identitete etničnih skupin in preprečevanja asimilacije, razen če le-ta ni svobodna in prostovoljna izbira teh skupin."

6.člen : 6. a Promoviranje dialoga in strpnosti med kulturami, ter pospeševanje medsebojnega spoštovanja, razumevanja in sodelovanja. Pravna osnova odnosov med narodi in koncept državne nacionalne politike predstavljata trdno osnovo za uspešnost naporov države, ki so usmerjeni na okrepitev medsebojnega razumevanja in sodelovanja med ljudstvi, ki živijo v RF. Z različnimi programi v regijah je omogočena visoka stopnja interakcij in medkulturnega sodelovanja med predstavniki različnih skupin. Poročilo omenja načrte ruske vlade o ustanovitvi t.i. Moskovske hiše narodnosti v Moskvi, kjer bi se zbirali predstavniki različnih narodnosti in med seboj izmenjavali mnenja in izkušnje. V Moskvi se slavi tudi nekaj praznikov, ki so namenjeni učvrščenju prijateljstva in spoznavanju različnih kultur RF. Sodelovanju so posvečene tudi mnoge konference in okrogle mize, kjer se diskutira o različnih temah, ki se ne tičejo le predstavnikov ene etnične skupine, ampak tudi drugih etničnih skupin. Kot primer se navaja tradicionalna okrogla miza o kulturnem dialogu med Kavkaškimi narodi in Moskvo, kjer sta udeležena moskovski vladni urad za javne in medregionalne odnose ter združenje "Žensk s Kavkaza/angl. Women of Caucasus" in kjer se diskutira o nekaterih izgledih stabilizacije medetničnih odnosov in o vlogi sodelovanja ter medsebojnega razumevanja.

Poročilo govori tudi o pozitivnih premikih v množičnih medijih glede obravnavanja problemske tematike RF, na področju kulture različnih ljudstev, ki živijo znotraj RF, netoletance med narodi in ekstremizma, ter ostalih spornih vprašanj federacije (OKZNM 2000, 19–22).

6. b Zaščita oseb, ki bi bile priča grožnjam ali diskriminaciji. Veljavna zakonodaja vsebuje ustrezne "varnostne ventile" za zaščito oseb, ki bi bili lahko žrtve raznih groženj, diskriminacije, sovražnih odnosov ali nasilja v povezavi z njihovo etnično, kulturno, jezikovno ali versko pripadnostjo. 136. člen kazenskega zakonika RF podrobneje določa, da je vsakršna kršitev enakopravnosti državljanov, na osnovi spola, rase, narodnosti, jezika, rojstva, lastnine in uradnega statusa, stalnega bivališča, verskega nagnjenja, verovanj, članstva v javnih združenjih, ki je povzročila škodo pravic in legitimnih interesov državljanov, kaznivo

dejanje. Člen 282. kazenskega zakonika vsebuje določbe o odgovornosti za podpihovanje nacionalnih, rasnih sovražnosti, poniževanja narodnega dostojanstva. Zagrešitev kaznivih dejanj na osnovi nacionalnih, rasnih in verskih motivov so obtežilne okoliščine.

Letno je sproženih okoli 20–25 postopkov pregona za zagrešene zločine, iz naslova omenjenih členov kazenskega zakonika RF. V letih 1992–1995 je javni tožilec v Rostovski regiji, t.i. zahodna vrata S Kavkaza, izdal obtožnice za več kot 30 nezakonitih odredb kozaških poglavarjev (atamanov) in odločitev iz kozaških krogov, ki se nanašajo na nacionalne zadeve i.e. zahteve po deportaciji Darginov, Turkov, Čečenov in nekaterih drugih narodov, ki bivajo v regiji.

Zaradi dejanj, ki so bila usmerjena k netenju medetničnih sporov je bilo na pobudo urada javnega tožilca znotraj različnih regionalnih organov sproženo precej novih postopkov. Poročilo OKZNM na tem mestu omenja predvsem S-K regijo: republika Ingušetija, pokrajini Krasnodar in Stavropol. Zadnja leta v sodni praksi narašča potreba po utrditvi mehanizma zaščite pravic narodnih manjšin, vključno z osnovo člena 136. kazenskega zakonika RF (kršitev enakopravnosti državljanov) (prav tam).

7. člen: Svoboda zbiranja, združevanja in svoboda izražanja, mišljenja, ter prepričanja.

Pravico do mirnega zbiranja in do javnih zborovanj narodnih manjšin je zagotovljena v ustavi, in sicer v 30. in 31. členu, v federalnih zakonih o javnih združenjih, o narodnih in kulturnih avtonomijah in v številnih drugih zakonih in posebnih predpisih, ki zadevajo ustanavljanje združenj, namenjenih ohranjanju in razvoju narodne in kulturne identitete.

Na federalni, medregionalni, regionalni in lokalni ravni, praktično v vsaki od entitet RF, trenutno beležijo nekaj 1000 različnih združenj. Večina izmed njih so nacionalna združenja, katerih aktivnosti so usmerjene k ohranjanju kulture, jezika, tradicij in običajev različnih narodov RF. Na medregionalni in federalni ravni so najbolj znana naslednja združenja: vserusko muslimansko javno gibanje "NUR", vserusko socialno in politično gibanje "Zveza muslimanov Rusije", vserusko socialno in politično gibanje "Bashlam", Čirkaška narodna zveza, skupnost Nogajskih ljudstev "Birlik" etc.

Administrativne enote RF podpirajo narodna združenja v obliki raznih konferenc, natečajev, festivalov ali izobraževalnih in tematskih večerov, razstav in drugih prireditev, kakor tudi z sodelovanjem pri organizaciji predvajanja "etničnih" radijskih in televizijskih oddaj z določeno stopnjo finančne podpore etc.

Pojavlja se tudi tendenca združevanja manjših javnih organizacij v večje. Poskrbljeno je tudi za konstruktiven dialog z vladnimi strukturami, in sicer je bila leta 1994 na federalni ravni

ustanovljena mednarodna unija vseruskih in meddržavnih organizacij narodnih diaspor, imenovana Kongres nacionalnih združenj RF (KNOR). V okviru te unije je bil oblikovan Svetovalni svet, katerega člani so predstavniki različnih narodnih združenj. Registracijo in nadzor njihovega delovanja opravlja urad generalnega javnega tožilca v posamezni regiji (OKZNM 2000, 22–25).

8. člen: Svoboda vere, veroizpovedi ter pravica ustanavljanja verskih institucij, organizacij, združenj. Pravica vsakega državljana do izražanja njegove vere ali prepričanja je zapisana v ustavi RF. Nadalje to pravico ureja tudi Federalni zakon o svobodi vere in veroizpovedi ter verskih skupnosti (september 1997). V 1. poglavju 3. člena zakona je "zajamčena svoboda vere in veroizpovedi v RF, kar vključuje pravico do izražanja in izpovedovanja vere vsakega posameznika individualno ali skupaj z drugimi, do proste izbire, spremembe in razglašanja/izkazovanja religioznih in drugih prepričanj ter delovanja v skladu z njimi...". "Vsiljevanje, privilegiranje, omejevanje ali druge oblike diskriminacije na osnovi religioznih prepričanj je nedopustno."

Rusija je "večverska" država, kjer se prakticira več kot 50 veroizpovedi različnih religij. Ortodoksna vera je najbolj razširjena vera v državi, saj šteje več kot 55 milijonov verskih pripadnikov in je v zadnjih letih še v porastu.

Muslimanska verska skupnost je s približno 15 milijoni vernikov tudi precej dobro zastopana vera v RF. S Kavkaz je z muslimanskih življenjem tradicionalno zastopana regija. V Rusiji je danes približno 7000 mošej. Leta 1999 je bilo v državi registriranih 3072 muslimanskih združenj. Njihov glavni namen je participacija v procesu izgradnje in razvoja verske vzgoje in izobrazbe. Leta 1997 je bilo v Rusiji več kot 100 muslimanskih izobraževalnih centrov. Za primerjavo naj navedem, da je ruska ortodoksna cerkev v istem letu beležila le okoli 52 versko izobraževalnih institucij. Omeniti velja še židovsko, budistično ter katoliško versko skupnost v Rusiji.

Država nudi pomoč verskim skupnostim na različne načine, predvsem v zvezi dovoljenji glede zemljišč, verskih objektov ter financiranjem verskih organizacij. Državne oblasti posvečajo precejšnjo pozornost vlogi religij pri razvoju medetničnih odnosov, saj sodelujejo z verskimi združenji in skušajo pripomoči k narodni spravi in sožitju. V ta namen sklicujejo redne sestanke z vodji glavnih verskih skupnosti in združenj verskih manjšin. Država nudi asistenco tudi pri organizaciji in financiranju nekaterih znanstvenih konferenc in seminarjev, npr. zaključki vseruske konference "Islam v Rusiji: tradicija in perspektiv" so bili zapisani in izdani v posebni zbirki. Objavljena je bila tudi knjiga posvečena 200-letnici Imam Šamil-

a. Država je pomagala pri organizaciji delavnice na temo "Krščanstvo in Islam na robu 21. stoletja" (april-maj 1998) (OKZNM 2000, 25–28).

9. člen: Pravica sprejemati in razširjati informacije v lastnem jeziku ter pravica do lastnih občil (medijev). 29. člen ustave RF priznava pravico do svobode izražanja misli in govora, pravico do svobodnega zbiranja, sprejemanja, širjenja informacij z zakonitimi sredstvi ter zagotavlja svobodo in (neodvisnost) množičnih medijev.

Ta načela v nadaljevanju elaborira Zakon o množičnih medijih, Zakon o narodni/kulturni avtonomiji in nekateri drugi normativni akti. Poleg tega Zakon o množičnih medijih ne vsebuje nobenih omejitev glede jezika v množičnih medijih in prepoveduje uporabo množičnih medijev za izzivanje nacionalne in verske netolerance in sovraštva.

Trenutno v RF izhajajo okoli 400 časopisov in revij, objavljenih v 59 jezikih. Tako npr. tiskana občila v Moskvi izhajajo v 9. jezikih: armenskem, gruzijskem, židovskem, kurdskem, nemškem, tatarskem, ukrajinskem, romskem in čečenskem jeziku. V pokrajini Krasnodar v šestih jezikih: adigejskem, armenskem, grškem, gruzijskem, kurdskem in nemškem jeziku, v Karačaj-Čerkezijski republiki v dveh jezikih: abhaškem in nogajskem jeziku.

Radijski programi v RF oddajajo v 43 jezikih in televizija v 33 jezikih različnih narodov. Vse republiške in mnogo regionalnih TV in radijskih družb, skupaj s programi v ruskem jeziku predvajajo njihove programe v ustreznih nacionalnih jezikih. Regionalne RTV družbe si prizadevajo sodelovati med seboj, da bi osvetlili skupne nacionalne probleme. Npr. državna RTV "Kabbalktelradio" v sodelovanju z novinarji iz Adigeje, Karačaj-Čerkezije in Stavropola pripravlja program "Sožitje", ki se predvaja v treh uradnih jezikih in sicer v balkarskem, kabardinskem in ruskem.

Ustrezne ruske federalne službe asistirajo federalnim in regionalnim elektronskim medijem v pokrivanju vseh aspektov življenja majhnih etnij, ki služijo cilju negovanja medsebojnih odnosov in sodelovanja med narodi Rusije. Država nudi regionalnim RTV tudi pomoč v obliki avdio in video materialov, v pripravi skupnih RTV programov in njihovi izmenjavi med RTV, ki oddajajo v nacionalnih jezikih, v financiranju le-teh iz državnega proračuna itd. (OKZNM 2000, 28–31).

10. člen: Svobodna uporaba maternega jezika v privatnem in javnem življenju, v odnosih z oblastmi ter pred sodišči. Glede na ustavo RF ima vsakdo pravico, da uporablja svoj materni jezik in svobodno izbiro do jezika komunikacije, vzgoje, izobraževanja in kreativnega dela. Izvajanje principa enakosti in samoodločbe narodov, ki je temelj federativne strukture RF na

področju jezika se odraža v dogovoru z republikami, da imajo pravico do državnega jezika republike, ki se ga uporablja v državnih in lokalnih oblasteh ter državnih republiških institucijah skupaj z uradnim jezikom RF.

Federalni zakon o jezikih narodov RF iz leta 1998 predpisuje možnost za vsakega državljana RF, da uporablja svoj lasten (manjšinski) jezik. Državljeni RF, ki ne znajo državnega jezika RF ali državnega republiškega jezika, imajo pravico, da na sestankih, konferencah, skupščinah državnih oblasti, organizacij, podjetij in institucij, uporabljajo svoj lasten jezik. V takem primeru naj bi bilo poskrbljeno za ustrezen prevod. Državljanom, ki ne govorijo oz. razumejo jezika, ki je delovni jezik sestankov, konferenc itd., se omogoči prevod v jezik, ki jim je razumljiv oz. v ruski jezik. Državljeni imajo pravico, da naslovijo na razne državne institucije RF, njihove ponudbe, prošnje ali pritožbe v uradnem jeziku RF, v maternem jeziku ali v katerem drugem nacionalnem jeziku RF (člen 15).

Zakon zagotavlja uporabo narodnih jezikov RF v uradnem okolju. Podrobneje zakon določa, da je delovni jezik najvišjih zakonodajnih oblasti (parlamentarna skupščina) v državi ruščina. Hkrati, pa imajo poslanci pravico, da pri svojem delu uporabljajo uradne jezike posameznih republik in, če je potrebno, tudi druge jezike RF s prevodom v ruski jezik (člen 11). Za volitve v parlament, predsedniške volitve, referendum, zakon določa uporabo tako ruščine, kot republiških uradnih jezikov in tudi drugih jezikov; in sicer tako, kakor je to določeno v zakonodaji RF in znotraj posameznih republik (člen 14).

Nekateri republiški zakoni o jezikih jamčijo pravico rabe manjšinskih jezikov (pri delu vladnih institucij, dokumenti, volitve, referendum, itd.) na področjih, kjer strnjeno živi neka narodna manjšina.

Tudi v primeru sodnih postopkov, Kodeks o kriminalnem postopku dovoljuje uporabo ruščine kot tudi preostalih narodnostnih jezikov RF s pomočjo tolmačenja (OKZNM 2000, 31–34).

11. člen: Pravica do uporabe imen in priimkov v maternem jeziku, ter pravica do topografskih napisov v jeziku manjšine. V zakonodaji RF se ljudem, ki pripadajo narodnim manjšinam, ne omejuje, da uporabljajo svoje priimke (patronim) in imena v maternem jeziku, niti jim ne omejujejo pravice, da v manjšinskem jeziku nameščajo znake, napise ali druge informacije zasebne narave, namenjene očem javnosti.

Glede na federalni zakon o osebnih podatkih, lahko oseba, ki doseže starost štirinajstih let uveljavlja pravico do spremembe svojega imena, priimka, osebnega in/ali drugega imena. Postopek za zamenjavo imen je enak za vse državljane, ne glede na njihovo narodnost.

Osebni dokumenti, ter ostali dokumenti ali civilne registracije so opremljeni z obzirom na narodne tradicije nazivov/ označb v uradnem jeziku RF. Na teritoriju republik, ki imajo svoj uradni jezik, pa se v omenjenih dokumentih lahko uporabljata oba jezika, torej ruski in uradni jezik določene republike. (16. člen zakona o jezikih narodov RF).

V skladu z 8. členom federalnega zakona o označevanju geografskih (topografskih) znakov in s 23. členom zakona RF o jezikih narodov RF, so republike RF upravičene, da poskrbijo za napise tradicionalnih krajevnih imen, imen ulic in drugih topografskih znakov, namenjenih javnosti, tudi v jeziku manjšin, na teritoriju njihovega strnjene bivanja.

Peti člen federalnega zakona o oglaševanju določa, da se lahko na teritoriju RF oglašuje v ruskem jeziku in, po presoji oglaševalcev, tudi v uradnem jeziku posamezne republike ali v posameznem manjšinskem jeziku RF (OKZNM 2000, 35–36).

12. člen: Pravica do učenja maternega jezika, pravica do izobraževanja v maternem jeziku, ter ohranjanje jezika. V zadnjem času je na tem področju zaznati pozitivne spremembe. Pred petimi ali sedmimi leti je bilo, na področju zgodovine, izobraževanje omejeno na enoten pouk domače in svetovne zgodovine za vse šole v državi. Razni učbeniki o zgodovini kulture in religij praktično sploh niso obstajali. Danes se Rusija - v vseh entitetah RF - lahko ponaša z vseruskimi šolskimi učbeniki, z izobraževalnimi programi in regionalnimi učbeniki, kjer je svoje mesto dobil tudi dokaj celovit pregled - zgodovinske preteklosti, kulture in vere, običajev in tradicij - manjšinskih narodov in domorodnih ljudstev.

Takšni izobraževalni tečaji so vključeni v osnovne (regionalne) šolske urnike in so oblikovani glede na narodne, regionalne, etnične in kulturne značilnosti določenega teritorija. Glede pravice do izobraževanja v maternem jeziku – se omeni čl. 26 ustave (velja za vse državljane - tudi 10. člen OKZNM).

Višje izobraževalne ustanove sestavnih entitet RF imajo na družboslovnem področju, oddelke ali sekcije, kjer šolajo bodoče učitelje posameznih manjšinskih jezikov in zgodovine. Kar se tiče usposabljanja učiteljev, se izključuje kakršnakoli diskriminacija na osnovi narodnosti, zato niso redki primeri, ko jezik, zgodovino in kulturo določene etnične skupine poučuje učitelj, ki pripada neki drugi etnični skupini. To se nanaša na poučevanje tako ruskega jezika, kot ostalih jezikov RF.

Ustava RF (člen 68/3) vsem državljanom zagotavlja pravico do ohranjanja svojega lastnega jezika in do ustvarjanja pogojev za učenje in razvoj jezika.

Pravice narodnih manjšin, do ohranjanja in razvoja lastnega jezika in do šolanja v manjšinskem jeziku še natančneje ureja Federalni zakon o jezikih narodov RF.

Zakon o izobraževanju RF zagotavlja enake pravice v izobraževanju za vse državljane, vključno s predstavniki narodnih manjšin. Zakon posebej predpisuje pravico do osnovnega splošnega šolanja v maternem jeziku in uvedbo državnih izobraževalnih standardov, vključno s federalnimi in nacionalnimi komponentami. Za določanje funkcionalne oblike manjšinskih jezikov v šolskem sistemu (število stopenj kot učni predmet ali kot jezik izobraževanja) je kompetentna posamezna federalna enota RF. Na tej ravni se razvijajo tudi šolski programi, učbeniki, izobraževanje učiteljev/profesorjev in organizacija višjega šolstva.

Izobraževanje v ruskih osnovnih šolah je sedaj na razpolago v 38 jezikih. Okoli 75 narodnih jezikov pa je del srednješolskega urnika. Poročilo na tem mestu ne omenja primerov s Kavkaza.

V skladu z 12. členom federalnega zakona o narodni in kulturni avtonomiji, so izvršne oblasti zadolžene, da iz proračunskih in izven-proračunskih sredstev odmerjenih za izobraževanje financirajo ukrepe, ki so namenjeni zagotavljanju pravice do šolanja v maternem jeziku v državi in občinskih izobraževalnih ustanovah (OKZNM 2000, 36–38).

13. in 14. člen: Pravica do ustanavljanja in upravljanja lastnih izobraževalnih ustanov. RF nima posebne zakonodaje, ki bi urejala dejavnosti privatnih izobraževalnih ustanov, ki bi jih ustanovile in upravljale osebe, ki pripadajo narodnim manjšinam.

Federalni zakon o izobraževanju (člen 11/1) pravi, da lahko izobraževalne ustanove in zavode ustanovijo tako državljani RF kot tuji državljani. Nek izobraževalni zavod se lahko ustanovi na lastno pobudo ustanovitelja in ga je potrebno predhodno obvezno registrirati (člen 33/1).

Sistem etničnega in kulturnega izobraževanja je danes razvit v mnogih regijah, vendar je večinoma osnovan v okviru državnega izobraževalnega sistema (OKZNM 2000, 38–43).

15. člen: Možnost sodelovanja v kulturnem, družbenem in gospodarskem življenju ter v javnih zadevah, posebej tistih, ki jih neposredno zadevajo. Posredno je pravica pripadnikov narodnih manjšin do participacije (sodelovanja) v političnem, družbenem, gospodarskem in kulturnem življenju zajamčena v ustavi RF in ruski zakonodaji.

Pravica do participacije v upravljanju državnih zadev je ena izmed državljskih pravic in svoboščin, ne glede na narodnost državljan ali državljanke. Oba domova parlamenta, federalna skupščina RF in pa predstavniške oblasti sestavnih entitet RF v svojih vrstah vključujejo poslance, ki predstavljajo različne nacionalnosti in so izvoljeni po veljavnem volilnem sistemu.

V skladu s 7. členom Federalnega zakona o narodni in kulturni avtonomiji je bil ustanovljen Posvetovalni svet Vlade RF. Naloga te institucije je varstvo kulturnih in družbenih interesov etničnih skupin in sodelovanje v snovanju federalnih programov za ohranjanje in razvoj narodnega jezika in narodne kulture. V mnogih sestavnih delih RF sedaj obstajajo posvetovalni medetnični sveti, ki so vezani na izvršno vejo oblasti, kar omogoča etničnim skupnostim, da igrajo aktivno vlogo v procesu soodločanja glede narodnih skupin.

Aprila 1999 je bila sprejeta odločitev, da se ustanovi stalna Vseruska medetnična konferenca kot skupno posvetovalno telo Ministrstva za federalne in nacionalne zadeve RF in ljudstev ruskega Federalnega sveta. To telo naj bi predstavljalo učinkovit mehanizem znotraj dialoga med centralno oblastjo, oblastmi lokalne samouprave in civilno družbo. Njen namen je v prvi vrsti, pospeševanje in izvajanje koncepta "politike v etničnih zadevah" ter oblikovanje rešitev za preprečitev in ureditev kriznih situacij na področju medetničnih odnosov (OKZNM 2000, 43–46).

17. in 18. člen: Pravica do stikov z osebami iz drugih držav, s katerimi jih veže skupna etnična, kulturna, jezikovna ali verska pripadnost. Pravica pripadnikov narodnih manjšin RF do ustvarjanja in ohranjanja neomejenih in miroljubnih čezmejnih kontaktov z osebami, ki imajo stalno bivališče v neki drugi državi se zagotavlja s pomembnimi normami v ruski zakonodaji, s predpisi v bilateralnih pogodbah in posebnimi dokumenti, ki olajšujejo kontakte v obmejnih področjih.

Prav tako ni nobenih zakonodajnih ali administrativnih omejitev glede sodelovanja v aktivnostih nevladnih organizacij, tako na nacionalni, kot mednarodni ravni (OKZNM 2000, 47–52).

5.2 Prvo mnenje Svetovalnega odbora za OKZNM Sveta Evrope o Ruski federaciji (13. september 2002)

Po pregledu prvega poročila s strani RF in po obiskih na terenu ter pridobljenih informacijah s strani nevladnih organizacij, organov RF in drugih neodvisnih virov, je Svetovalni odbor sprejel svoje mnenje o prvem poročilu RF.

Svetovalno telo pozdravlja dejstvo, da je RF na številnih področjih uvedla zakonodajo, ki odraža principe OKZNM. Narejen je bil napredek glede zaščite predvsem "titularnih manjšin" republik RF. Sprožene so bile obetavne pobude splošnega značaja, kot so recimo narodno-kulturne avtonomije in si zaslužijo vnaprejšnje podpore.

Svetovalno telo z zaskrbljenostjo ugotavlja, da se pojavljajo resni problemi medetničnih odnosov na S Kavkazu in v nekaj drugih regijah, medtem ko na splošno v regijah vlada tolerantnost. Konflikt v Čečeniji in tamkajšnje kršitve človekovih pravic so ovirale napore pri implementaciji številnih členov OKZNM znotraj kot zunaj te republike.

Svetovalno telo ugotavlja, da določene pozitivne iniciative niso dobile pravega zagona zaradi tega, ker jim organi RF niso namenjali ustrezne prednosti in sredstev (pri tem izpostavljajo majhna avtohtona ljudstva in njihovo stopnjo napredka, do katerega ni vodilo kot je bilo zamišljeno). V velikem številu republik so v prizadevanju zaščite titularnih manjšin pozabili na implementacijo OKZNM napram pripadnikom preostalih etničnih skupin v določeni regiji. Svetovalno telo izraža zaskrbljenost nad določenimi administrativnimi praksami, kot tudi regionalnimi in lokalnimi pravnimi določili v zvezi z registracijo rezidence oz. stalnega bivališča, ki je problematično z vidika nediskriminacije in drugih členov OKZNM (primer Mešketskih Turkov v Krasnodaru).

Glede uporabe manjšinskih jezikov v izobraževalnem sistemu in v odnosu z upravnimi organi ostajajo pomanjkljivosti predvsem glede obsega in namena poučevanja v jeziku manjšin kot tudi učenja samih jezikov razpršenih manjšinskih ljudstev.

Kljub pohvalnim iniciativam na dosti področjih, svetovalno telo vidi potrebo po posvetovanju in upoštevanju mnenja narodno-kulturnih avtonomij in ostalih manjšinskih organizacij pri postopkih odločanja (OKZNM 2002, 2–3).

5.3 Drugo poročilo Ruske federacije o implementaciji Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin na področju Severnega Kavkaza (26. april 2005)

Drugo poročilo RF obsega 105 strani s prilogami (razpredelnice s podatki) vred. Mestoma podrobnejše povzemanje drugega poročila je pomembno, saj nam ponudi uvid o dejanskem pristopu RF k varstvu manjšin (način ureditve in postopanja v zvezi s tem). Pri tem sem bila osredotočena na podatke, ki se tičejo raziskovane regije.

Pri ocenjevanju situacije narodnih manjšin v RF je potrebno vzeti v obzir, da se njihova situacija iz regije v regijo znatno spreminja. V 32 regijah so t.i. titularne narodne manjšine, ki so avtohtone na tem področju in živijo strnjeno. V takih regijah so bile ustanovljene posebne nacionalne in teritorialne entitete, kar omogoča izpolnjevanje etničnih zahtev titularnih narodnih manjšin v največji možni meri. Druga kategorija narodnih manjšin vključuje ljudstva in skupine, ki živijo razpršeno po državi, brez lastnih teritorialnih entitet, kot so npr. Romi. Etnične manjšine, ki imajo svoj zgodovinski etnični teritorij zunaj meja RF

(Azerbajdžani, Armenci, Moldavci itd.) se tudi klasificirajo za ruske etnične manjšine. Avtohtona majhna ljudstva s severa, se tudi lahko naslavlja z narodnimi manjšinami, čeprav se v ozkem pravnem smislu razlikujejo od narodnih manjšin (OKZNM 2005, 5).

a) Zakonodaja RF za zaščito narodnih manjšin

Ruska zakonodaja, se vse od sprejetja Ruske ustave (sprejeta 12. decembra 1993) nenehno izpopolnjuje v pravni zaščiti ranljivih etničnih in kulturnih skupnosti.

V uradni terminologiji (ustava) se omenjajo naslednje take skupnosti: "narodne manjšine", "majhna avtohtona ljudstva" in "majhne etnične skupnosti". Na teh treh medsebojno povezanih nivojih se jih loteva tudi federalna etnična zakonodaja. Ruska ustava povezuje ureditev in zaščito pravic narodnih manjšin z ureditvijo in zaščito mednarodno sprejetih ČPS. Pravice majhnih avtohtonih ljudstev in majhnih etničnih skupnosti, pa povezuje z ozemeljskimi pravicami, pravico zaščite njihovega habitata, zanje pomembnih naravnih virov in tradicionalnega načina življenja (OKZNM 2005, 5).

Po letu 2001, Ruska federacija k procesu ureditve in zaščite pravic narodnih manjšin, pristopa temeljiteje in celoviteje. Na S Kavkazu so tako na novo klasificirali nekatere narodne manjšine (v republiki Dagestan, Krasnodarski okraj (Šapsugi), Karačaj-Čerkeška republika (Abazini), ki so bili doslej de jure obravnavani kot majhna avtohtona ljudstva (OKZNM 2005, 7).

V letih 2001–2004 je bila sprejeta kopica novih zakonov na področju varstva manjšin, med njimi: Zakon o delu (prepoved diskriminacije na delu in uvedba odškodninske odgovornosti), dopolnjeni Federalni zakoni o jezikih ljudstev RF (cirilico postavi za grafično bazo ruske abecede in državnih jezikov), Zakon o volilnih pravicah (možnost tiska volilnih listkov v manjšinskem jeziku) in Federalni zakoni o narodni in kulturni avtonomiji (natančnejša definicija narodne in kulturne avtonomije kot javnega združenja ter možnost finančne podpore države oz. njenih entitet) (prav tam).

Majhnim avtohtonim ljudstvom (po definiciji štejejo manj kot 50 000 ljudi), je v ruski zakonodaji namenjena posebna pozornost. Obravnavajo in namenjajo jim kup pravic v okviru naslednjih zakonov: Zemljiški zakonik, Gozdarski kodeks, Zakon o vodah, Davčni zakon, Zakon o razvoju urbanega okolja in dalje. Izrecno so zaščiteni ljudstva s severa, Sibirije in Daljnega Vzhoda. Posebne ureditve so ta ljudstva deležna v okviru naslednjih zakonov: Federalni zakon (FL) o teritoriju tradicionalnega okoljskega upravljanja, FL o ekskluzivni ekonomski zoni, FL o razvoju podeželja, FL o sporazumih glede delitve proizvodnje, FL o

notranjih morskih vodah, teritorialnem morju in ribištvu, Zakoni o upokojevanju, o služenju vojaškega roka, o (prilagojenem) zastopstvu v predstavniških telesih in še bi lahko naštevali (OKZNM 2005, 9–14).

b) Nacionalno teritorialna porazdelitev

RF razlaga, da so temelji izvajanja ruske politike za zaščito manjšin nastavljeni v njeni federativni shemi (21 nacionalnih republik in nacionalno teritorialne avtonomije (10 avtonomnih okrožij in 1 avtonomna regija). Omenjene subdivizije so bile vzpostavljene, da bi ljudstva, ki so številčno majhna v Rusiji, vendar strnjeno naseljena na njihovih zgodovinskih ozemljih, lahko uveljavljala svoje pravice glede etničnih, kulturnih, jezikovnih in drugih posebnosti.

Obstaja 32 nacionalno-teritorialnih subdivizij v RF, ki predstavljajo izjemen primer – brez primere na globalni ravni – javne pomoči pri razvoju nacionalnih manjšin, tako na kulturnem kot tudi na upravno-ekonomskem področju.

Kljub dejstvu, da v mnogih primerih, t.i. naslovna ljudstva (oz. titularne nacije/narodi, kot jih imenuje RF) predstavljajo manjšino v lastnih upravnih enotah¹¹, so njihove pravice in pravni interesi predmet primarne osredotočenosti regionalne uprave. To je uradno stališče RF, ki je zapisano v statutih in ustavah entitet RF.

Razvoj titularnih manjšin se izvaja z udeležbo v predstavniških in zakonodajnih telesih entitet, s sprejemanjem regionalnih zakonov, ki ščitijo posamezna avtohtona ljudstva ter s finančno pomočjo pri programih socio-ekonomskega in kulturnega razvoja manjšin (OKZNM 2005, 15–16).

c) Javna združenja (Narodno kulturne avtonomije in Narodne javne organizacije)

Javna združenja v obliki Narodnih kulturnih avtonomij in pa Narodnih javnih organizacij so integralni del civilne družbe in se jih smatra kot neposredno implementacijo 5. člena OKZNM. V okviru RF je bilo v letih 2003/04 registriranih 16 narodnih kulturnih avtonomij na federalni ravni (izmed S-K ljudstev: Karačaji, Lezgi), 173 na regionalni in 315 na lokalni ravni. Njihovo število se v zadnjih desetih letih v celoti podvojilo (OKZNM 2005, 17).

V letu 2004 je v Rusiji registriranih 153 500 različnih javnih združenj in 21 250 verskih organizacij, ki pripadajo 63 veroizpovedim. Poglavitni namen tovrstnih organizacij je ohranjanje in razvoj jezika, izvirne kulture in tradicije ljudstev, ustvarjanje vezi s predstavniki

¹¹ Izjema so republike severnega Kavkaza, kjer titularne narodnosti povečini predstavljajo večino v administrativni enoti, katere del so. (OKZNM 2005, 15-16)

drugih etnij, objava in izdajanje časopisov in revij v ruskem ter preostalih jezikih. Združenja in federalni organi uspešno sodelujejo s prirejanjem skupnih dogodkov (festivali, kongresi, konference) ter s finančno pomočjo preko državnih programov in projektov. Te institucije civilne družbe utrjujejo narodno samozavest in kulturo medetničnega dialoga (OKZNM 2005, 18).

Na tem mestu bi izpostavila naslednje regionalne organizacije na S Kavkazu:

1. Konfederacija narodov Kavkaza (KNK) je bila ustanovljena leta 1989 na pobudo Abhazov, ki so se počutili ogroženi od nacionalizma Gruzijcev in so zato potrebovali podporo od zunaj. Včlanjenih je 16 narodov in manjšin: Abazi, Abhazi, Akiji, Adigeji, Avari, Čečeni, Čerkezi, Dargini, Inguši, Kabardi, Laki, Lezgi, severni in južni Oseti, Rutuli in Šapsugi. Karačaji, Nogaji, Kumiki in Kozaki sodelujejo kot opazovalci. Parlament KNK ima tri predstavnike vsake članice, delegati pa so pogosto tesno povezani z vladnimi krogi posameznih republik. KNK je priznana kot združevalna sila v S Kavkazu. Odigrala je odločilno vlogo pri umirjanju abhaško-gruzijske vojne (Krag in Funch 1994, 30).
2. Konfederacija zatiranih narodov (KZN) je bila ustanovljena l. 1990 in ima člane iz celotne bivše Sovjetske zveze. Glavni cilj je podpiranje zahtev po popolni rehabilitaciji narodov, zatiranih v stalinistični eri. Zahtevajo implementacijo zakona o rehabilitaciji (1991) od Rusije, pri tem pa bolj kot na lokalno apelirajo na centralno oblast. Podpirali so zahteve Ingušov za vrnitev teritorija v sosednji Severni Osetiji. Od severnokavkaških narodov so včlanjeni Čečeni, Inguši, Karačaji in Balkari (Krag in Funch 1994, 31).
3. Zbor demokratičnih sil S Kavkaza ima člane iz več kot 70 lokalnih nevladnih organizacij znotraj regije. Bil naj bi nekakšna platforma za mirovne iniciative v S Kavkazu. Podprli so zahteve Lezgov naproti Azerbajdžanu ter pripomogli, da so predstavniki Ingušev in Severnih Osetov v času konflikta sedli za pogajalsko mizo (prav tam).

d) Razvoj kulture etničnih skupnosti

Udejanjanje 5. in 6. člena OKZNM se v RF zrcali tudi v obstoju Narodnih in Kulturnih centrov. Ti so najbolj aktivni in profesionalni pri implementaciji nacionalne in kulturne politike in z njo povezanih programov. Njihove aktivnosti se osredotočajo na: ohranjanje in razvoj narodnih kultur in tradicij, ohranjanje in razvoj jezikov (oblikujejo vsebino tečajev), napredovanje narodnih kultur, promocijo medetničnih odnosov. Na S Kavkazu je bila vzpostavljena zelo razširjena mreža takih centrov (OKZNM 2005, 20–21).

V republiki Dagestan deluje devet gledališč, ki izvajajo predstave v 12 jezikih. V republiki S Osetija-Alanija imajo dve t.i. Hiši prijateljstva, ki koordinirata delo javnih organizacij, da bi ustvarili atmosfero prijateljstva in razumevanja med narodi republike. Trenutno v okviru kulturnih centrov deluje 21 600 folklornih skupin in 12 300 delavnic ali ateljejev ljudske obrti; pomembno vlogo imajo pri prirejanju festivalov (med njimi dagestanski regionalni festival Gornik ter vseruski tradicionalni festival Mir Kavkazu) in razstav ljudske umetnosti. V letu 2003 je Ministrstvo za kulturo dodelilo sredstva za 220 mednarodnih, vseruskih, medregionalnih projektov, ki promovirajo ohranjanje narodne in kulturne identitete ljudstev (v 2002 je bilo finančno podprtih 168 takih projektov). Med njimi so večkrat naštetih projekti za področje S Kavkaza (OKZNM 2005, 22–24).

e) Etnično usmerjeno izobraževanje

Ustanovljen je bil Inštitut narodno-izobraževalnih problemov, kjer nudijo akademsko in metodološko podporo za razvoj etnično orientiranega izobraževanja in šolstva. Njihove raziskave so na voljo vsem entitetam RF. Z javnimi sredstvi se financira založniška dejavnost šolskih učbenikov v narodnih jezikih in celo v dialektih, izdaja slovarjev in usposabljanje učiteljev.

Dandanes je v RF 6 260 splošnih izobraževalnih institucij, ki uporabljajo materni jezik v izobraževalnem procesu (9.9 % od celote), medtem, ko v 10 404 šolah poučujejo materni jezik kot predmet (16.4 %). Pri naštevanju najbolj razširjenih etničnih jezikov poučevanja, niso nikjer omenjeni jeziki s področja S Kavkaza.

V obdobju 2001–2004 se je uporabljalo 30 maternih jezikov, ki so bili jezik poučevanja v ruskih šolah. V obe formi poučevanja (kot učni jezik ali kot učni predmet) pa je vključenih 75 jezikov. V nekaterih entitetah RF etnični materni jezik dobiva status državnega republiškega jezika.

Glede na karakter dvojezičnega izobraževalnega procesa lahko izluščimo 5 vrst šol v RF, od teh se na SK območju izvajajo naslednje:

- etnične šole s poučevanjem v materinem jeziku (do 7. ali do 9. leta šolanja, kjer je ruščina eden izmed predmetov; nadaljevanje šolanja v ruskem jeziku – ruralne šole na nekaterih področjih S Kavkaza,
- etnične šole s poučevanjem v materinem jeziku (do 4. leta šolanja), kjer je ruščina eden izmed predmetov; nadaljevanje šolanja v ruskem jeziku – urbane šole v republikah Adigeja, S Osetija-Alanija, Kabardino-Balkarija, Karačaj-Čerkezija,

- etnične šole s poučevanjem v materinem jeziku do 2. leta šolanja – predvsem v dislociranih teritorijih RF (npr. nomadske šole).

Skozi vse omenjeno se uspešno izvaja implementacija 13. in 14. člena OKZNM in tudi širše (finančna in vodstvena podpora etnično usmerjenemu izobraževalnemu sistemu RF) (OKZNM 2005, 25–31).

f) NM in množični mediji

V letu 2004 je bilo v RF registriranih 359 televizijskih (TV) programov in 252 radijskih postaj, ki predvajajo v 50 različnih etničnih jezikih. Za prikaz dinamike rasti je bilo v letu 2001 306 takih TV postaj in 215 radijskih postaj. Vse republiške TV, poleg ruskega jezika, predvajajo v jezikih NM (npr. V republiki Dagestan predvajajo tudi v jezikih, ki jih govorijo Avari, Dargini, Laki, Lezgini in Tabarasani). V zadnjih letih je tematika oz. vsebina oddaj vedno večkrat etnično obarvana (problematika narodov, ohranjanje in prikaz tradicij in običajev, zgodovina medetnične interakcije in sodelovanja).

V porastu so tudi elektronski množični mediji, ki so deležni precejšnje finančne proračunske podpore (v letu 2004 namenjenih 4, 6 mio rubljev za 8 projektov s področja razvoja narodne kulture in medetničnih odnosov). Narodne javne organizacije izdajajo periodične publikacije (med njimi npr. Ekho Kavkaza).

Prav tako je veliko tiskane publikacije, kjer se piše v manjšinskih jezikih. npr. štiri časopisi (Karachay, Cherkess Khaiku, Abazashta, Nogai Davysy) in 4 revije za otroke, ki izhajajo v jezikih republike Karačaj-Čerkezija. Narodne in kulturne javne organizacije iz okraja Krasnodar, blizu S-K regije, izdajajo in razširjajo časopise tiskane v Moskvi, in sicer Društvo ukrajinske kulture v regiji Kuban, Poljska skupnost v Krasnodaru (Yednost); organizacije Armencev in Grkov imajo svoje časopise.

V popolni skladnosti z 9. členom OKZNM je RF na vseh nivojih ustvarila ugodne pogoje in ustrezno finančno podporo z namenom delovanja množičnih medijev v jezikih NM (OKZNM 2005, 31–36).

Na žalost so že leta 2007 RF glede manjšinskih vsebin v množičnih medijih poročali, da je opaziti velik upad popularnosti tovrstnih vsebin, še celo s strani same manjšinske populacije. Vzrok gre, po mnenju RF, iskati v izpodrivanju etnično-kulturnih medijskih projektov s strani masovno-kulturne industrije kot je npr. MTV. RF je zato opustila neposredno financiranje tiskanih občil, TV in radijskih oddaj v manjšinskih jezikih, saj je bilo to smatrano kot neučinkovita poraba javnih sredstev (OKZNM 2006b, 9).

g) Migrantska politika

Migracije ljudi so igrale pomembno vlogo v formaciji in razvoju skupnosti narodnih manjšin v RF. V obdobju od 1989 do 2002 je RF tretja po vrsti na seznamu držav (za ZDA in Nemčijo) glede na število migrantov¹² sprejetih na svojem ozemlju (v povprečju 781 000 letno).

Marca 2004 je bila ustanovljena t.i. Federalna služba za migracije, kot neodvisni izvršni organ, ki ima pooblastila za nadzor nad migracijskimi tokovi. Poleg tega je bil sprejet krovni dokument o migrantih (Konceptni okvir za upravljanje migrantskih procesov).

RF se lahko pohvali z dobro mrežo in usklajenim delovanjem Federalne službe za migracije, vseruskih, medregionalnih, regionalnih in lokalnih javnih organizacij za migrante. Glede na informacije iz 88 entitet RF je aktivnih in prijavljenih 330 javnih organizacij, ki delujejo na področju migracij (humanitarna pomoč, psihološka opora, posvetovanje o zakonodaji, organizacija delavnic, konferenc, založništvo) (OKZNM 2005, 36–40).

V 20 migracijskih pisarnah po RF je bilo v letu 2005 zabeleženih je 614 beguncev¹³ iz 28 držav. Večina teh jih je registriranih v republiki S Osetija-Alanija (37 %), ki so zapustili Gruzijo (Južno Osetijo). V letu 2004 so zavrnili oz. odvzeli status begunca 8 180 osebam. Razlog za odvzem je bil povečini pridobitev ruskega državljanstva ali dovoljenje za bivanje (torej integracija v RF), nekaj pa so jih tudi vrnili v državo izvora.

Tuji prosilci za azil in begunci so zelo neenakomerno porazdeljeni po teritoriju RF (največ jih je v dveh večjih mestih in v okraju Krasnodar ter v republiki S Osetija-Alanija, saj redistribucija po drugih entitetah še ni urejena (prav tam).

Do začetka leta 2004 je v Rusiji živel 255 900 notranje razseljenih ljudi – vključujoč 200100¹⁴ tistih v Čečeniji in 49 200 v Ingušetiji. Še vedno so tam v funkciji trije begunski centri z kapaciteto 5 000 ljudi. V Čečeniji je bilo zgrajenih 41 dobro opremljenih domov, ki so namenjeni 41 191 osebam. V Ingušetiji pa je dano v najem 128 strnjenih naselij.

¹² Od leta 1992 je bil status "migranta" dodeljen več kot 1,2 milijonom ljudi. Bistvena razlika med statusema "notranje razseljenih osebe" in "prisilnega migranta", da so prvi začasno zapustili svoje domove zaradi konflikta in imajo namen vrnitve na svoje domove, po koncu vojne; medtem ko pri drugih element začasnega odhoda oz. vrnitve domov, ni izražen (OKZNM 2010, 66).

¹³ Po obstoječi ruski zakonodaji, je begunec oseba, ki ni državljan RF in zaradi določenih razlogov živi zunaj svoje države in ni deležen zaščite svoje države. Migrant pa je oseba, ki poseduje državljanstvo RF in ki je zapustila svoj kraj bivanja zaradi raznih razlogov (OKZNM 2005, 36–40).

¹⁴ V obdobju od 1992 do 2010 je bilo na ruskem teritoriju zabeleženih okoli 350.000 notranje razseljenih oseb iz Čečenije (OKZNM 2010, 66).

Med glavnimi programi za namestitev migrantov je v poročilu naštet tudi tisti, ki se v Čečenski republiki izvaja od leta 2002 naprej, in sicer Program Rehabilitacije gospodarstva in socialnega sektorja. Tovrstni programi se nanašajo na vse kategorije migrantov, vključno z migranti narodnih manjšin. Državno pomoč pri namestitvi je prejelo skupno 13 663 družin notranje razseljenih ljudi. Za časa repatriacije notranje razseljenih ljudi v Čečenijo, so bili vsi postopki spremljani s strani predsednice Komisije za človekove pravice (takrat v funkciji E. Pamfilova), predstavnikov Združenih narodov, Sveta Evrope, več nevladnih organizacij, mednarodnih in ruskih humanitarnih organizacij in organizacij za človekove pravice (prav tam).

V času začasnega bivanja migrantov ali razseljenih oseb iz Čečenije jim je bila ponujena pomoč v obliki dnevnega prispevka za prehrano, kot tudi pomoč pri iskanju začasne namestitve in kritje stroškov za pot ob njihovi vrnitvi domov (OKZNM 2010, 66).

Predsednik RF je podprl vzpostavitev enotnega mehanizma za zagotavljanje bivalnih prostorov/stanovanj za državljane, ki so bili prikrajšani za svoje domove zaradi krize v Čečeniji, zaradi konflikta med Oseti in Inguši (l. 1992) in prisilni priseljenci iz nekdanjih republik Sovjetske zveze. RF se je zavezala, da bo obnovila porušene domove in s tem kompenzirala izgubo njihovega premoženja, za vse kategorije državljanov Čečenije ne glede na prisotnost ali odsotnost statusa "migranta" ali "notranje razseljene osebe" (OKZNM 2010, 64–65).

h) Finančna podpora NM

Finančna podpora NM iz proračuna (na vseh nivojih) ni predvidena z določbami OKZNM. Kljub temu RF namenoma izvaja politiko proračunskega federalizma s cilji državne etnične politike, koordinacije vseh entitet, zagotavljanja politične in zakonodajne zaščite majhnih narodov in narodnih manjšin ter odpravljanja razlik v regionalnem razvoju. Primer: Vlada je leta 2000 potrdila Posebni federalni program Kulture Rusije (2001–2005). Za njen podprogram Razvoj kulture in ohranitev kulturne dediščine Rusije je RF v letu 2003 namenila 3260,2 mio rubljev, v letu 2004 pa še 3441,5 mio rubljev. V zadnjih letih Rusija še povečuje finančna sredstva za tovrstne programe. Njihovo izvajanje pomeni racionalizacijo procesov ustvarjanja medetničnega dogovora/sožitja, ki je ključnega pomena za multietnično rusko državo in za zagotovitev podpore etničnega razvoja nekaterih NM v RF (v poročilu se tu ne omenja S-K manjšin) (OKZNM 2005, 40–48).

i) Popis prebivalstva iz leta 2002

Popis prebivalstva iz leta 2002 je znova pokazal, da je Rusija ena najbolj večetničnih nacij na svetu. Prvič v zgodovini so pri popisu uporabili nov demokratični pristop za določitev etničnosti, ki je baziral na osebni identiteti anketiranca. Poprej pa je anketiranec pri tem vprašanju imel omejeno možnost izbire, in sicer je lahko izbral po vnaprej določenem seznamu narodnosti, ki ga je pripravila vlada. Nov, odprti, tip odgovora je podal več kot 800 različnih odgovorov glede etnične identitete. Veliko te raznolikosti je izhajalo iz dialektnega in pa lokalnega samopoimenovanja. Po obravnavi podatkov so te odgovore združili v 160 narodnostnih skupin. Spremembe v narodni sestavi pri tem popisu lahko razložimo v tri sledeče faktorje: razlike v naravnem staranju prebivalstva, zunanje migracije; posledice razpada SZ in spremembe v etničnem mišljenju, ki je posledica številčnih mešanih zakonov in drugih pojavov mešanja.

Ruska populacija je še vedno najštevilčnejša, vendar se je njihovo število zmanjšalo za 1,7 odstotka (večinoma zaradi staranja prebivalstva – naravna izguba okoli 8 mio ljudi). Kot zanimivost poročilo navaja, da se je velika večina Kozakov izrekla kot posebna etnična skupina ljudi (poprej so se šteli med Ruse).

Ta popis prebivalstva je prvič spraševal po uporabi jezika. Najbolj pogosto je v uporabi seveda ruski jezik – 142,6 milijon ljudi (98 %), drugi angleški jezik – 6,9 milijon ljudi (4,8 %), tretji jezik Tatarov – 5,3 milijon ljudi (3,7 odstotkov), sledijo nemški – 2,9 milijon ljudi (2 %), ukrajinski jezik – 1,8 milijon ljudi (1,1 %) ter jeziki Baškircev – 1,4 milijon ljudi (1 %), Čečenov in Čuvašev – oboji po 1,3 milijon ljudi (1 %) (OKZNM 2005, 50–52).

j) Volitve v predstavniška telesa v smislu udeležbe NM

Na volitvah o četrtem sklicu državne Dume (decembra 2003) se je v republiki Dagestan, volitev udeležilo 84,6 % volivcev, v republiki Čečenija pa 87,1 % volivcev. Na predsedniških volitvah iz leta 2004 je v republiki Ingušetiji sodelovalo 96,2 % volivcev, v Kabardino-Balkariji 97,7 volilnega telesa republike in v Čečenski republiki 94 % volivcev.

Z obstoječo volilno zakonodajo je izrecno prepovedano zagovorništvo in podpihovanje rasnega in narodnega sovraštva. Izvaja se dosledno usklajevanje regionalne volilne zakonodaje s federalno zakonodajo v sestavnih enotah RF. Tako npr. Republika Dagestan ob zadnjih volitvah ni ustvarila volilnih okrožij na etnični podlagi. 28. maja 2003 je osrednja volilna komisija RF odobrila predlog zakona o razpisu volitev v zakonodajna (reprezentativna) telesa sestavnih entitet RF, ki prepoveduje ustanovitev strank na etnični pripadnosti in zagotavlja, da stranke ponudijo enake možnosti predstavnštva na listi

kandidatov za poslance in za preostala izvoljiva delovna mesta v vladi in lokalnih oblasteh za državljane Ruske federacije, ki pripadajo različnim etničnim skupinam in so člani političnih strank (OKZNM 2005, 53–55).

k) Situacija v republiki Čečeniji

Znano je, da je populacija republike Čečenije sestavljena iz številnih narodnosti. Glavni cilj vpletenih republiških organov je zato, ustvarjanje in ohranjanje dialoga med narodnostmi in verami, razvoj sodelovanja med federalnimi organi, organi ostalih entitet RF in etničnimi organizacijami, z namenom ohranitve stabilnosti v RF, vzpostavitve miru in civilne harmonije.

Uvajanje in sledenje neki dosledni državni etnični politiki je možno le ob predpostavki popolnega sodelovanja federalnih ministrstev, oddelkov in služb ter vlade Čečenske republike. Velikega pomena za izvajanje etnične državne politike je ustanovitev čečenskega Ministrstva za etnično politiko, informacije in zunanje odnose v letu 2004 in nova funkcija Varuha človekovih pravic, ki ima obsežna pooblastila pri delovanju. Eden vidnih pozitivnih rezultatov delovanja Ministrstva je razvoj znanstveno osnovanega Koncepta državne etnične politike Čečenske republike (ki je v skladu z OKZNM).

V Čečeniji deluje 318 javnih združenj in 10 etničnih ter kulturnih skupnosti, ki predstavljajo Čečene, Ruse, Ukrajince, Beloruse, Nogaje, Tatаре, Kumike in druga manjša ljudstva, ki so registrirana v regiji (OKZNM 2005, 67-69).

Socialna in ekonomska situacija v regiji ostaja precej težavna in je označena s posebnimi medetničnimi in medverskimi odnosi. Dodaten negativni vpliv na socialno – politično situacijo ima množična brezposelnost¹⁵, posebej med mladimi (OKZNM 2010, 214).

Za stabilizacijo socialne situacije je vlada Čečenske republike 1. 2004 sprejela Program socialnega in ekonomskega razvoja, ki naj bi do leta 2010 dvignil raven BDP za dva in polkrat od današnjega. Osrednje stebre razvoja gospodarstva stavi na proizvodnjo nafte¹⁶, kmetijski sektor in na gradbeništvo (OKZNM 2005, 67-69).

¹⁵ Frelihova (Delo, 2013) po navedbah uslužbenke nevladne organizacije Dostojanstvo žensk, zapiše, da zelo veliko število ljudi v Čečeniji živi pod pragom revščine, brezposelnost je ponekod 80 odstotna.

¹⁶ Pred l. 1940 je regija oskrbovala kar 45 odstotkov naftne zaloge Sovjetske zveze, danes se v regiji proizvede komaj 1 odstotek ruske nafte (Ramonet 2000).

5.4 Drugo mnenje Svetovalnega odbora za OKZNM Sveta Evrope o Ruski federaciji (11. maj 2006)

Drugo mnenje svetovalnega telesa je bilo podano 11. maja 2006. Če ga povzamemo na kratko le-ta odraža zadovoljstvo s sodelovanjem RF pri implementaciji OKZNM, ter usmerjanjem pozornosti k zaščiti NM.

Določeni subjekti RF so utrdili obstoječe zvezne norme, ki se nanašajo na varstvo manjšin, s tem ko so jih vključili v njihovo notranjo zakonodajo in ureditev.

Predstavljeni so bili številni programi z namenom promoviranja tolerance in medetničnega dialoga. Zelo široka je ponudba tiskanih medijev izdanih v manjšinskih jezikih. Tudi na področju manjšinskega izobraževanja prihaja do pozitivnih pobud.

Situacija pripadnikov NM vseeno odraža določena nazadovanja glede na stanje, kakršno je bilo ob sprejetju prvega poročila RF. V zadnjih letih je opaziti zaskrbljujočo porast v rasno motiviranem kriminalu kot tudi precej razširjenem pojavu sovražnega govora v medijih. Dogodki diskriminacije, kot je npr. možnost registracije stalnega bivališča, ostajajo na enaki ravni.

Negativne trende je opaziti pri majhnih avtohtonih ljudstvih in njihovem dostopu do zemlje (zemljišč) in naravnih virov. Posebej moteča je tudi situacija pripadnikov NM s S Kavkaza, kjer se poroča o nasilju in nestrpnostih v številnih regijah.

Potreben bi bil napor tudi pri bolj učinkoviti udeležbi pripadnikov NM v obeh izvoljenih telesih, kot tudi v posvetovalnih organih na federalni ravni kot tudi na ravni posameznih subjektov RF (OKZNM 2006a, 1).

5.5 Tretje poročilo Ruske federacije o implementaciji Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin na področju Severnega Kavkaza (9. april 2010)

Tretje poročilo RF pokriva obdobje od leta 2005 do leta 2008. Poročilo obsega 230 strani s prilogami (izpostavljeni zakoni, dekreti itd.) vred.

Pri povzemanju tretjega poročila se bom omejila na zapisane novosti, ki datirajo iz obdobja po podanem drugem poročilu in ki se neposredno dotikajo življenja NM na področju S Kavkaza.

Od predložitve drugega nacionalnega poročila RF o izvajanju Okvirne konvencije je država okrepila svoja prizadevanja pri organizacijski in pravni podpori ter finančni pomoči na področju medetničnih odnosov, pri izboljšanju mehanizmov za medresorsko sodelovanje, pri

usklajevanju ukrepov zveznega centra in ruskih regij ter okrepitvi sistema sodelovanja med civilno družbo in vladnimi organi.

Storjene so bile kvalitativne spremembe v dejavnostih izvršnih organov v zvezi z izpolnjevanjem veljavnih zakonodajnih zahtev in temeljitimi preiskavami vseh dogodkov/incidentov, ki nastanejo iz nacionalnih in rasnih razlogov ter z vzpostavitvijo sistema za napovedovanje in zgodnje preprečevanje medetničnih konfliktov. Beleži se napredek pri odkrivanju, preiskavah in ustrezni klasifikaciji zločinov, vključno z zločini iz sovraštva.

Nastali so konkretni mehanizmi na različnih ravneh oblasti, ki pripomorejo k upoštevanju interesov narodnih skupnosti in pri preprečevanju etičnih spopadov. Ti mehanizmi se izvajajo v obliki posvetovalnih in usklajevalnih odborov znotraj izvršilne oblasti, parlamentarnih zborovanj, delovnih skupin, javnih zbornic itd. Državne oblasti so uspele zagotoviti trdno podporo posebnim pobudam in projektom, ki jih izvajajo nevladne organizacije. Na kulturnem in izobraževalnem področju se namenja večja pozornost odzivanju etničnim in kulturnim potrebam narodnih skupnosti, ki bivajo v RF (OKZNM 2010, 6).

Poročilo predstavlja aktivnosti RF na področju preprečevanja in nevtralizacije ekstremizma v MO. Pomembno vlogo pri tem igrajo aktivnosti organov pregona na področju migracijske politike, saj so migracijski procesi povezani z dejavniki, ki neposredno vplivajo na stanje MO. Nezakonito priseljevanje ne vpliva samo na družbeno sfero in stanje gospodarstva, temveč ustvarja povečane možnosti za aktivacijo kaznivih dejanj, ki segajo preko državnih meja, ustvarjanje in prodor kriminalnih združb in mednarodnih terorističnih in ekstremističnih organizacij, na teritorij RF (OKZNM 2010, 15).

V zadnjih nekaj letih je za migracijsko situacijo v Rusiji značilno povečanje števila tujih državljanov in oseb brez državljanstva (ki so zakonito vstopili v RF in so bili podvrženi postopku registracije migrantov), zmanjšanje števila prisilnih migrantov oz. notranje razseljenih oseb ter zmanjšanje nezakonitega priseljevanja. Medetnični odnosi so najbolj pomembno področje širitve ekstremizma (do 40 % anketirancev¹⁷ lahko v večji ali manjši meri čuti odpor do predstavnikov drugih narodnosti). Precej manj pomembna podlaga sovraštva je politične narave (12 %) in še manj - verske (okoli 4–5%) (OKZNM 2010, 16).

¹⁷ Statistika se nanaša na kompleksno študijo Ministrstva za šport, turizem in mladinsko politiko RF.

Poseben poudarek RF daje na izvajanju in sprejetju niza ukrepov za preprečevanje ekstremizma med mladimi. Močno so okrepili element kaznovanja; v letih 2005–2008 so za določene zločine izvedli sedemkrat več sodb kot leta poprej. Večina kriminala in zločinov na osnovi etničnega sovraštva namreč prihaja s strani mladih in mladoletnih (OKZNM 2010, 14).

Poročilo navaja, da razvoj civilne družbe in sodelovanje med nevladnimi organizacijami in državnimi organi potekajo v dobri smeri. Učinkovita orodja, ki so bila ustvarjena v RF z namenom sodelovanja med državnimi organi in nacionalnimi javnimi združenji predstavljajo celovit sistem, ki zagotavlja potrebno povezavo med vlado in institucijami civilne družbe. Ob upoštevanju javnega mnenja pri sprejemanju političnih odločitev še pospešuje socialno soglasje v okviru izvajanja državne nacionalne politike (OKZNM 2010, 29).

RF poroča o nadaljevanju podpore in dinamike pestrega etnično-kulturnega razvoja NM. Državna podpora nacionalnim tradicijam in kulturam narodov RF je poglavitni faktor, pri trajnostnem razvoju družbe na etničnem in kulturnem področju, pri realizaciji družbenega duhovnega potenciala ter pri ohranjanju in krepitvi splošne civilne identitete Rusov (OKZNM 2010, 30). Enako, torej nadaljevanje spodbudnega trenda, lahko iz pričujočega poročila razberemo tudi glede etnično usmerjenega izobraževanja (OKZNM 2010, 43–55).

Poročilo se ustavi še pri novostih glede delovne zakonodaje in umeščanja členov glede nedopustnosti diskriminacije na delu oz. pri zaposlovanju (OKZNM 2010, 80).

Ko je govora o finančni podpori za etnično manjšinsko politiko, RF vedno najde dobro besedo za svojo radodarnost pri financiranju etnično-kulturnega in etnično-socialnega razvoja etničnih skupnosti. Za nas je morda vredno izpostaviti njeno podporo v okviru zveznega ciljnega programa "Kultura Rusije", kjer zvezni proračun letno zagotavlja financiranje kulturnih prireditev v republikah, ki so naseljene z avtohtonimi manjšinami, za usmeritev pri nadzoru nad stanjem in uporabo zgodovinskih in kulturnih spomenikov. V okviru kompleksnega projekta "Kulturna dediščina ruskega juga kot dejavnik gospodarskega razvoja ruskih regij", vlada namenja sredstva iz zveznega proračuna za ohranjanje in uporabo kulturne dediščine v republikah Dagestan, Ingušetija, Kabardino-Balkarska in S Osetija- Alanija (OKZNM 2010, 82–84).

5.6 Tretje mnenje Svetovalnega odbora za OKZNM Sveta Evrope o Ruski federaciji (24. november 2011)

Iz tretjega mnenja svetovalnega telesa je razvidna potrditev ruskega pozitivno usmerjenega pristopa pri spremljanju procesa OKZNM in prilagodljiv ter pragmatičen odnos pri priznavanju NM. Ne glede na to, pa ni prišlo do večjega napredka pri zaščiti narodnih manjšin.

Od drugega poročila RF OKZNM naprej, ni bilo nekih bistvenih zakonodajnih novosti, prav tako ne moremo govoriti o celoviti zakonodaji v boju proti diskriminaciji. Amandmaji, ki so bili sprejeti k federalni šolski zakonodaji, bi lahko vodili k zmanjšanim možnostim za izobrazbo narodnih manjšin. Medtem, ko se nadaljuje podpora za zagotavljanje velikega števila manjšinskih kulturnih prireditev, predstavniki manjšin poročajo o splošnem poslabšanju v podpori in interesu uporabe manjšinskih jezikov v vsakodnevnem življenju in v odnosu z uradnimi osebami.

Sprejelo se je določene ukrepe za pregon kaznivih dejanj storjenih s strani skrajnih desničarskih skupin. Stekle so kampanje proti rasizmu in kampanje za povečanje spoštovanja kulturne raznolikosti, tako na federalni kot na regionalnih ravneh. Kljub temu, število rasno motiviranega kriminala – predvsem so na udaru osebe z izvorom s Kavkaza, centralne Azije in Romi – še vedno ostaja skrb vzbujajoče. Poleg tega se nekatere manjšine soočajo z razširjeno diskriminacijo na področjih zaposlitve in nastanitve, kar je posledica odkrite sovražnosti proti "neslovanom", ki se nemalokrat zasledi tudi med politiki. Ljudje, ki izvirajo s Kavkaza in centralne Azije, kot tudi Romi, doživljajo selektivna in nesorazmerno pogostejša preverjanja identifikacije s strani policije in so ranljivi zaradi policijske koruptivnosti ter drugih vrst zlorabe, ki vključuje uporabo sile. Sistem registracije o bivališču se v nekaterih regijah izvaja na diskriminatorni način.

Leta 2009 je bil sprejet obsežni konceptni dokument za promocijo trajnostnega razvoja avtohtonih ljudstev, ki zastavlja ambiciozne cilje pri izboljšanju socialno ekonomskih pogojev za omenjene skupine ob varovanju njihovega tradicionalnega okolja in načina življenja. Žal je bilo uresničevanje koncepta počasno, hkrati pa je prišlo do odmika oz. zaostajanja implementacije koncepta zaradi simultanih zakonodajnih sprememb, ki so ponovno privedle do omejenega dostopa teh majhnih avtohtonih ljudstev do njihovih tradicionalnih območij in naravnih virov.

Sodelovanje pripadnikov NM v javnem življenju se zdi omejeno na organizacijo kulturnih dogodkov. Na voljo ni nobenih učinkovitih posvetov, ki bi pripadnikom NM omogočala

vplivati na odločitve, ki se jih tičejo ali na razvoj zanje pomembne zakonodaje (OKZNM 2011, 1–2).

Regijo S Kavkaza še vedno pestijo hude kršitve človekovih pravic in odsotnost ozračja varnosti, medsebojnega zaupanja in strpnosti (OKZNM 2011, 6).

Izhodišča za takojšnje ukrepanje:

- Potrebna je zagotovitev, da regionalni in lokalni režimi registracije stalnega bivališča sovpadajo z federalno zakonodajo, da so implementirani nepristransko in transparentno. Pravica do pritožbe bi morala biti zagotovljena vsem ljudem. Registracija bi tudi ne smela biti predpogoj za dostop do temeljnih pravic.
- Vsi primeri domnevno nepravilnega ravnanja policije, zlorabe in kršitev človekovih pravic¹⁸ bi morali biti nemudoma preiskani, preganjani in primerno kaznovani. Odpravljena bi morala biti tudi stalna praksa "etničnega profiliranja". Uporabiti bi bilo potrebno precej bolj odločne ukrepe za večje zavedanje in usposabljanje policije na področju enakosti in nepristranskosti predpisov ter človekovih pravic na splošno.
- Sprejeti bi se moralo nadaljnje in odločnejše ukrepe za učinkovito preprečevanje, preiskovanje, pregon in kaznovanje vseh rasno motiviranih kaznivih dejanj; odločno obsoditi, naglo in nedvoumno, vse izraze nestrpnosti, rasizma in ksenofobije, še posebej v politiki in medijih; podvojiti napore za preprečevanje širjenja rasističnih ideologij med ljudmi, še posebej med mladimi.
- Potrebno bi bilo poskrbeti, da so pravna jamstva pripadnikov NM oprijemljiva, da se učijo in govorijo v njihovem jeziku, da so vključeni v regionalne zakonodaje in jih nato tudi skrbno nadzirati; sprejeti bi se morali ukrepi za spoštovanje jezikovne in kulturne raznolikosti in hkrati povečati prisotnost manjšinskih jezikov in kultur na vseh področjih vsakdanjega življenja (OKZNM 2011, 1–2).

¹⁸ Sama sem, leta 2000 v bližnjem okraju Krasnodar in v republiki Adigeji, dobila občutek močnega strahu ljudi pred uradnimi avtoritetami. Pogovor z manjšinci je razkril nekatere srhljive zgodbe nasilja s strani policije.

5.7 Odgovor Vlade Ruske federacije (25. julij 2012)

Zakonodaja RF se nenehno izboljšuje. RF zagovarja mnenje, da sprejetje posebnega zakona proti diskriminaciji ne ustreza logiki ruske zakonodaje. Prepričana je, da so določbe proti diskriminaciji zadostno prisotne v skorajda vseh pravnih vejah. Za varstvo človekovih pravic je v RF odgovoren Urad varuha človekovih pravic, katerega pristojnost je tudi sprejemanje in ocenjevanje pritožb povezanih s kršitvijo pravic narodnih manjšin.

RF nikomur ne odreka možnosti prijave oz. registracije prebivališča, v kolikor se le-ti držijo zakonov RF. Nepravilnosti pri prijavah obravnava javno tožilstvo.

Vsa vprašanja v zvezi s podporo učenja in poučevanja nacionalnih jezikov ali drugih etnično oz. kulturno-specifičnih subjektov v izobraževalnih ustanovah sodijo v pristojnosti posameznih organov subjektov RF in ne zveznih organov.

Glede na popis prebivalstva iz leta 2010 je skupno število jezikov in narečij, ki se uporabljajo v Rusiji 277, od teh se jih 89 uporablja pri izobraževanju otrok – 39 kot jezik poučevanja in 50 kot šolski učni predmet. Amandmaji, ki so bili leta 2001 sprejeti k federalni šolski zakonodaji, zgolj varujejo ustavno pravico vsakega državljana RF do šolanja in določajo, da morajo pravila za sprejem v državne, občinske in ostale izobraževalne ustanove, zagotavljati enakovredno možnost sprejema za vse državljane, ki živijo na določenem območju in imajo pravico do izobraževanja na ustrezni ravni. Tistim, ki ne prebivajo na tem ozemlju, se lahko zavrne sprejem zgolj zaradi pomanjkanja razpoložljivega prostora v željeni ustanovi (OKZNM 2012).

V zadnjih nekaj letih je bil dosežen velik napredek pri vključevanju institucij civilne družbe, vključno s predstavniki NM v dejavnostih in postopkih odločanja organov na različnih ravneh.

RF beleži porast množičnih medijev v raznih narodnih jezikih RF, vse od leta 2008 naprej.

V RF so opravili študijo, ki je raziskala pomen ratifikacije RF pri Evropski listini o regionalnih ali manjšinskih jezikih (Listine) v smislu finančnih, organizacijskih in drugih postopkov. Rezultati so pokazali, da uporaba Listine ne ustreza specifični večjezični situaciji v RF.

V RF živi 47 majhnih avtohtonih ljudstev, in sicer jih 40 živi v ekstremnih razmerah polarnega območja. Preostalih 7 (med temi Abazini in Šapsugi s S Kavkaza), čeprav ne živijo v polarnem pasu, je deležnih enakih pravic glede njihove narodne identitete, socialne varnosti in ohranjanja njihovega tradicionalnega načina življenja in dejavnosti.

Od 1. aprila 2009 dalje so bili vsi ljudje s statusom "notranje razseljenih oseb" iz Čečenije, ki so bili registrirani s strani območnih uradov Zvezne migracijske službe Rusije, objavljeni glede na njihovo zahtevo za vrnitev na svoje domove.

Trenutno število razseljenih oseb iz Čečenije širom RF je 7 094 ljudi oz. 2 589 družin, med njimi je 4 885 ljudi oz. 1 448 družin, ki so prostovoljno zavrnilo, da se vrnejo v Čečenijo in so se odločili da živijo v republiki Ingušetiji. Slednji je bila, za urejanje migracijske politike, podeljena federalna finančna pomoč (prav tam).

5.8 Resolucija Ministrskega sveta SE (30. april 2013)

Glede pozitivnega razvoja v RF, resolucija izpostavlja področja opisana v nadaljevanju. Oblast RF še naprej podpira organizacijo številnih kulturnih prireditev NM širom države. V državi izhajajo številni časopisi in publikacije, vključno s tistimi v manjšinskih jezikih, ki jih pripravljajo NM organizacije.

Leta 2009 je bil sprejet celovit konceptni dokument in akcijski plan o trajnostnem razvoju majhnih avtohtonih ljudstev s severa, Sibirije in Daljnega vzhoda. Le-ta določa cilje za izboljšanje socialno-ekonomskega položaja teh narodov do leta 2025.

Leta 2007 so v RF spremenili kazenski zakonik in razširili seznam kaznivih dejanj, ki imajo za oteževalno okoliščino narodnostno, rasno ali versko motivirano sovraštvo. Število rasno motiviranih kaznivih dejanj se je v letu 2001 začelo zmanjševati. Sprožene so bile različne akcije proti rasizmu in za večje spoštovanje kulturne raznolikosti.

Ustanovljen je bil Zvezni raziskovalni odbor za preiskavo kršitev človekovih pravic storjenih v času spopadov v Čečeniji, vključno s tistimi, ki so jih storili organi kazenskega pregona. RF si je znatno prizadevala za spodbujanje vračanja razseljenih oseb Severnega Kavkaza.

V RF so na voljo mnogotere priložnosti za študij številnih manjšinskih jezikov in/ali za šolanje s poučevanjem v jeziku NM, v nekaterih primerih, od predšolske vzgoje naprej. Na zvezni ravni je bil leta 2006 ustanovljen Posvetovalni svet za narodno kulturne avtonomije. V številnih regijah so bili oblikovani medetnični in medverski posvetovalni sveti (OKZNM 2013).

Glede vprašanj, ki vzbujajo skrb, Ministrski svet SE meni, da bi bilo v RF potrebno sprejeti celovito proti-diskriminacijsko zakonodajo, ki bi zajela vsa področja življenja in bi vsebovala jasno opredelitev diskriminacije.

Osebe, ki pripadajo manjšinam, zlasti osebe, ki izvirajo iz Kavkaza in Srednje Azije kot tudi Romi, se še naprej soočajo z razširjeno diskriminacijo, in sicer pri dostopu do delovnih mest in stanovanj in glede splošne nestrpnosti ter sovražnosti proti "tujcem".

Sistem za prijavo stalnega ali začasnega bivališča je še vedno problematičen in diskriminatoren v nekaterih regijah. Vzrok je iskati v številnih administrativnih ovirah, včasih korupciji in diskriminatornem odnosu uradnikov organov kazenskega pregona. Delovni migranti, so zaradi ovir pri dostopu do prijave bivališča in dovoljenja za delo, so še posebej ranljiva kategorija za izkoriščanje in zlorabe.

Iz izkušenj oseb, ki izvirajo iz Kavkaza in Srednje Azije, se beležijo selektivni in nesorazmerno pogosti pregledi identitete s strani policije. Zelo so dovzetni za policijsko korupcijo in druge zlorabe, v nekaterih primerih, nesorazmerno uporabo sile.

V odločanje za dodelitev finančne pomoči NM bi bilo potrebno vključiti predstavnike NM in tako zagotoviti večjo transparentnost.

Kljub ukrepom, ki so jih oblasti sprejele, je število rasno motiviranih kaznivih dejanj še vedno zaskrbljujoče. Usmerjena so zlasti na osebe, ki izvirajo iz Srednje Azije, Kavkaza, Azije in Afrike kot tudi na Rome. Prihaja do vedno večje uporabe ksenofobične in rasistične retorike nekaterih politikov. Ukrepanje oblasti do rasističnih izjav ni bila vedno ustrezna. Mediji nemalokrat razširjajo predsodke, včasih tudi sovražni govor, glede nekaterih manjšinskih skupin, najpogosteje iz Kavkaza in Srednje Azije ter Romov.

Kljub spremembi Zakona o nevladnih organizacijah v letu 2009, se osebe in nevladne organizacije, ki delujejo na področju človekovih pravic in pravic varstva manjšin še vedno soočajo z resnimi težavami pri uveljavljanju njihovih pravic do svobode združevanja, izražanja in mnenja. V primeru, da izrazijo zaskrbljenost glede varstva manjšinskih pravic, jim včasih grozi pregon, v skladu z veljavno zakonodajo v zvezi z ekstremističnimi aktivnostmi.

Kljub obstoju pravnih jamstev o enakosti med različnimi jeziki RF, se zdi, da je uporaba določenih manjšinskih jezikov v vsakdanjem življenju otežena, tako npr. v stiku z uradnimi

osebami, pri postavljanju krajevnih topografskih znakov itd. Zdi se, da je uporaba manjšinskih jezikov v urbanih središčih v upadanju. Poleg tega se v nekaterih regijah zmanjšuje število televizijskih in radijskih programov v manjšinskih jezikih.

Združitve nekaterih teritorialno baziranih entitet so ponekod privedle do omejenih možnosti za manjšinske skupnosti, da učinkoviteje sodelujejo pri upravljanju javnih zadev in da se njihove pomisleke ustrezno upošteva (prav tam).

6 Možni načini reševanja etničnih konfliktov v regiji

- Spoštovanje in izpolnjevanje obstoječih deklaracij in konvencij o človekovih pravicah, o pravicah manjšin ter avtohtonega prebivalstva.
- Vzpostavitev zaupanja z zapisom zgodovine avtohtonih manjšin v regiji. Iz časa sovjetskega režima, ta zgodovinska poglavja ostajajo prikrojena ali izbrisana. Problematika nasilnih deportacij izpred pol stoletja bi morala biti raziskana, potrebno bi bilo javno razkritje zgodovinskih dokumentov, ki so zaradi preteklega represivnega režima izginili oziroma so nedostopni.
- Vzpostavitev dialoga o S Kavkazu v ruski javnosti. Neodvisne MO imajo tu veliko vlogo – neodvisno poročanje, informiranje javnosti. Vlada RF – spreminjati stereotipe z različnimi programi in odpraviti diskriminacijo ter nasilje s strani opresivnih organov¹⁹.
- Odprava neskladnosti med rusko ustavo iz leta 1993, federalnimi pogodbami, ter republiški zakoni, v čim večji meri. Zapis pravic manjšin tudi v ustave posameznih republik.
- Nujna vpletenost MO v nadzor in prisotnost na terenu, ter takojšnje javno opozarjanje in ukrepanje ob slabšanju varnosti v regiji zaradi sprememb meja, razseljevanja, diskriminacije in nasilja.
- Decentralizacija odločitev, ki se tičejo verskih ter kulturnih vrednot.
- Redistribucija ekonomskih dobrin med državo in republikami.
- Pospeševanje uporabe jezika manjšin.

¹⁹ ¹⁹ M. Sajdulajev (Čibej 2004): »Po Rusiji preganjajo Kavkazce. Ne morejo se mirno sprehoditi po cesti, saj jih ustavljajo, žaliijo in vozijo na policijo. Odnos federalnega centra do Kavkaza je tak kot je bil v 16. ali 17. stoletju odnos evropskih držav do kolonij. Takšen je bil nekoč tudi odnos do črncev v Ameriki.«

7 SKLEP

Na začetku diplomske naloge sem si zastavila naslednja raziskovalna vprašanja: Ali sodobna Rusija odpravlja ali ohranja procese etničnega inženiringa? Kako je mogoče opredeliti sodobno politiko Rusije do narodnih manjšin na S Kavkazu? Je to ohranjanje starih metod etničnega inženiringa ali nova politika ohranjanja etnične pestrosti?

To sem poskušala raziskati tako, da sem obravnavala zgodovinske značilnosti regije in današnjo etnično podobo raziskovanega področja. Uvid v politiko in pravno varstvo NM v RF mi je omogočilo obravnavanje mednarodnopravnih dokumentov Sveta Evrope, točneje dokumentov, ki so posledica pristopa ter podpisa Ruske federacije h Okvirni konvenciji za narodne manjšine SE.

Po analizi zapisanega menim, da gre pri značilnosti odnosa Ruske federacije do narodnih manjšin S Kavkaza, kljub vsemu, za odpravljanje procesov etničnega inženiringa in da lahko govorimo o obzorju nove politike naklonjene ohranjanju etnične pestrosti.

Centralna ruska oblast se trudi za demokratizacijo države. Vprašanje je le ali so spremembe, ki se jih RF loteva dovolj korenite, da bi pripomogle k mirnemu življenju in trajnemu sožitju etničnega sobivanja v tem predelu RF. Tako me, po vseh opisanih aspektih v nalogi, pritegne tudi mnenje S. Kovaljova (Čibej 2005), ki trdi: »da je pomen demokracije sedanjim ruskim oblastem tuj, kot da jim je vsiljena dolžnost, s katero se še niso povsem pripravljene ali sposobne soočiti.«

Severni Kavkaz je regija, za katero lahko trdimo, da bo zaradi svoje strateške pozicije in pestre etnične sestave nestabilna tudi v prihodnosti. Podjarmljenje tamkajšnjih narodov in nato njihovo umetno uokvirjanje v politični in federalni sistem SZ oziroma kasneje RF ni bilo najbolj posrečeno. Sovjeti so se etnične pestrosti lotili z asimetričnim federalnim sistemom, ki je baziral na etnično-teritorialnem principu. Upali so, da bo federalni ustroj tako ali tako začasen, saj so verjeli v nastanek t.i. sovjetskega naroda, kjer bo etničnost izgubila svoj pomen.

RF, ki se je v devetdesetih letih hotela zavarovati pred krčenjem teritorija ob razglasitvah neodvisnosti, je ohranila stari federalni sistem in se je v svojem delovanju iz pozicije moči pri urejanju manjšinske problematike na S Kavkazu, poslužila sile, s tem pa ponovno storila napako in se oddaljila vzpostavljanju zaupanja v tej regiji.

Prebivalci S-K narodov imajo že tradicionalno strah do ruskih avtoritet, oblasti in vsega ruskega (Lobell in Mauceri 2004, 3–5). Med ljudmi tega področja ostajajo globoko

ukoreninjene zamere iz polpretekle zgodovine in močan občutek o krivicah, ki so se jim godile: etnična čiščenja, odtujitev zemlje in premoženja, zanikanje davne (stare) zgodovine S-K ljudstev, zatiranje kulture, vere in jezika. Na drugi strani pa je splošna ruska javnost, ki še danes goji negativne stereotipe in predsodke o S-K ljudstvih.

Putinova politika deklarativno kaže v pravo smer; demokratični elementi se nadaljujejo, na žalost pa ne tudi striktno izvajajo ali pa se izvajajo selektivno (iz poročil smo lahko razbrali, da se npr. področje kulture neprimerno bolj razvija kot ekonomska vprašanja regije).

Rusija bi med drugim morala rešiti nekatere bistvene sistemske probleme, kot so decentralizacija (jasna ločitev kompetenc med centrom in regijami), demokratizacija kadrov in oblastniških struktur in odprava "virtualne" ekonomije. Le tako bodo lahko resnično izenačili pogoje in omogočili enake štartne pozicije za večinsko kot tudi manjšinsko prebivalstvo, kar je še posebnega pomena za razlike med moskovsko regijo (mnogi trdijo, da je država v državi) in S-K regijo (ki je ena najrevnejših regij v RF).

Po drugi strani me je ambicioznost RF pri sprejemanju demokratične zakonodaje presenetila. Mednarodnopravne in zakonodajne zaveze so obetajoče, iz njih veje optimizem. Za zaključek bi se lahko strinjala ravno z Loizeau-jevo²⁰, da sta najverjetneje prav zakonodaja RF in rast civilne družbe tista, kjer klije upanje za mirno sobivanje v tej regiji (Loizeau 2015).

8 LITERATURA

1. Bešter, Romana. 2001. *Primerjava nekaterih vidikov ustavne zaščite manjšin v državah članicah Sveta Evrope: manjšinsko varstvo v Svetu Evrope in ustavna ureditev manjšinskega varstva v državah članicah Sveta Evrope*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
2. Bing. 2016. *Kalmykia oblast Russia*. Dostopno prek: <https://www.bing.com/images/search?q=kalmykia+oblast+russia&view=detailv2&&id=42889BE0CDEE012848EE0C35967104F945E78A0D&selectedIndex=2&ccid=VcuYrBou&simid=608045925635589641&thid=OIP.M55cb98ac1a2ef031347b3c972590b63fo0&ajaxhist=0> (24. avgust 2016).
3. CIA. 2005. *Factbook – Central Intelligence Agency*. Dostopno prek: <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/rs.html> (14. februar 2005).
4. CIS – *Commonwealth of Independent States*. Dostopno prek: <http://www.cisstat.com/eng/cis.htm> (4. junij 2016).

²⁰ Raziskovalna novinarka Manon Loizeau, ki je področje obiskala večkrat (med kot tudi po vojnah v Čečeniji), ter o regiji obširno poročala.

5. COE – *Council of Europe*. Dostopno prek: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/signatures> (10. avgust 2016).
6. Cordell, Karl in Stefan Wolff. 2004. Russia: an Overview. *The Ethnopolitical Encyclopedia of Europe*. New York: Palgrave Macmillan.
7. Čibej, Boris. 2004. Čečenija bo nevtralna in demokratična republika, intervju z nesojenim čečenskim predsednikom Malikom Sajdulajevim, *Delo - Sobotna priloga*, 4–7 (11. september).
8. Čibej, Boris. 2005. Back to the U.S.S.R., intervju z nekdanjim disidentom in legendarnim borcem za človekove pravice Sergejem Kovaljovom, *Delo - Sobotna priloga*, 4–7 (15. januar).
9. *Državni organi Ruske federacije*. Dostopno prek: <http://www.gov.ru> (23. maj 2016).
10. Frelih, Polona. 2013. Lahko bi zgradili še razkošnejše mesto, reportaža iz Groznega. *Delo*, (3. junij).
11. Grida. 2007. *Caucasus Atlas project*. Dostopno prek: http://www.grida.no/graphicslib/detail/the-caucasus-ecoregion-administrative-units_b93a# (24. avgust 2016).
12. Grin, Francois. 2003. Kalmykia: Language Promotion Against All Odds. V *Nation-building, ethnicity and language politics in transition countries*, ur. Farimah Daftary in Francois Grin, 187-207. Budapest: Open Society Institute.
13. Horowitz, Shale. 2004. Identities Unbound: Escalating Ethnic Conflict in Post-Soviet Azerbaijan, Georgia, Moldova, and Tajikistan. V *Ethnic conflict and international politics*, ur. Steven E. Lobell in Phillip Mauceri, 51–74. New York: Palgrave Macmillan.
14. Južnič, Stane. 1985. *Politična zgodovina XX. stoletja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
15. Kiljakov, Aleksandar. 2012. *Kavkaz: mjesto drevnih tradicija i komplicirane povijesti. Russia Beyond the Headlines*. Dostopno prek: https://hr.rbth.com/articles/2012/05/21/kavkaz_meloizeau2015sto_drevnix_tradiczia_i_ko mplikovane_istorie_15605 (21. avgust 2016).
16. Komac, Miran in Dean Zagorac. 2002. *Varstvo manjšin: uvodna pojasnila & dokumenti*. Ljubljana: Amnesty international Slovenije in Inštitut za narodnostna vprašanja.
17. Krag, Helen in Lars Funch. 1994. The North Caucasus - Minorities at a Crossroads. V *Minority Rights Group*, 94/5.

18. Litvinoff, Miles, ur. 1997. *World directory of minorities*. London: Minority Rights Group International.
19. Lobell, Steven E. in Phillip Mauceri. 2004. Diffusion and Escalation of Ethnic Conflict. V *Ethnic conflict and international politics*, ur. Steven E. Lobell in Phillip Mauceri, 1-11. New York: Palgrave Macmillan.
20. Loizeau, Manon. 2015. *Das neue Grozny*. Dostopno prek: <http://info.arte.tv/de/das-neue-grozny> (1. avgust 2016).
21. Motyl, J. Alexander. 1992. *The Post-Soviet Nations, Perspectives on the demise of the USSR*. New York: Columbia University Press.
22. Nicholson, Martin. 1999. *Towards a Russia of the Regions*. Oxford, New York: Oxford University Press.
23. OKZNM. 2000. *Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin, Dokumenti Sveta Evrope*. 1. poročilo Ruske Federacije. Dostopno prek: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008b13f> (14. avgust 2016).
24. --- 2002. *Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin, Dokumenti Sveta Evrope*. 1. mnenje Svetovalnega Odbora SE. Dostopno prek: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008bd13> (14. avgust 2016).
25. --- 2005. *Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin, Dokumenti Sveta Evrope*. 2. poročilo Ruske Federacije. Dostopno prek: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008b540> (14. avgust 2016).
26. --- 2006. *Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin, Dokumenti Sveta Evrope*. 2. mnenje Svetovalnega Odbora SE. Dostopno prek: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c2bd> (14. avgust 2016).
27. --- 2006b. *Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin, Dokumenti Sveta Evrope*. Komentarji Vlade RF k 2. mnenju Svetovalnega Odbora SE. Dostopno prek: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008f54b> (14. avgust 2016).
28. --- 2010. *Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin, Dokumenti Sveta Evrope*. 3. poročilo Ruske Federacije. Dostopno prek:

- <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008b7c3> (14. avgust 2016).
29. --- 2011. *Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin, Dokumenti Sveta Evrope*. 3. mnenje Svetovalnega Odbora SE. Dostopno prek: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008c6a6> (14. avgust 2016).
 30. --- 2012. *Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin, Dokumenti Sveta Evrope*. Odgovor Vlade RF. Dostopno prek: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168008fa29> (29. avgust 2016).
 31. --- 2013. *Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin, Dokumenti Sveta Evrope*. Resolucija Ministrskega sveta SE. Dostopno prek: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805c8357 (29. avgust 2016).
 32. Ramonet, Ignacio. 2000. *Chechnya in chaos*. Dostopno prek: <http://www.hartford-hwp.com/archives/63/099.html> (4. avgust 2016).
 33. Ramonet, Ignacio. 2004. *Russia retreats into repression*. Dostopno prek: <http://www.hartford-hwp.com/archives/63/269.html> (16. avgust 2016).
 34. Roter, Petra. 2008. *Spreminjajoči se pomen vsebine kriterijev opredeljevanja (narodnih) manjšin*. Dostopno prek: http://www.inv.si/DocDir/Publikacije-PDF/Razprave%20in%20gradivo/RIG%2056_57/Roter%2056_57.pdf (4. avgust 2016).
 35. Shnirelman, Victor in Galina Komarova. 1997. Majority as a Minority: The Russian Ethno - Nationalism and its Ideology in the 1970s – 1990s. V *Rethinking Nationalism and Ethnicity: The Struggle for meaning and order in Europe*, ur. Hans-Rudolf Wicker, 211–225. Oxford, New York: Berg.
 36. Smith, Graham. 1996. *The nationalities question in the post-Soviet states*. Essex: Longman Group Limited.
 37. Tishkov, Valery. 1997. *Ethnicity, Nationalism and Conflict in and after the Soviet Union: The Mind Aflame*. London: Sage Publications Ltd.
 38. Ustava RF. 1993. Dostopno prek: <http://www.constitution.ru/en/10003000-04.htm> (22. avgust 2016).
 39. Zelinsky, Wilbur. 1993. *What do we mean by "ethnicity"? Toward a definition and typology*. Dostopno prek: http://giam.zrc-sazu.si/sites/default/files/gs_clanki/GS_2401_115-122.pdf (1. avgust 2016).

40. Žagar, Mitja in Aleš Novak. 1999. *Constitutional and international protection of national minorities in Central and Eastern Europe*. Ljubljana: Inštitut za etnične študije.
41. WD of Minorities. 2016. *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples*. Dostopno prek: <http://minorityrights.org/minorities/> (10. avgust 2016).

PRILOGE

Priloga A: Slika regije južne Rusije

Vir: BING (2016).

Priloga B: **Kavkaz – administrativne enote:**

Vir: GRIDA (2016).